

Barneboka "Mikkel - en dreng der stammer"

*En vurdering av barneboka som materiale i
behandling av barn som stammer*

Marianne Løwe

Masteroppgave i spesialpedagogikk
Institutt for spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2013

Barneboka "Mikkel - en dreng der stammer"

*En vurdering av barneboka som materiale i
behandling av barn som stammer*

© Marianne Løwe

2013

Barneboka ”Mikkel - en dreng der stammer”

Marianne Løwe

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Bakgrunn, formål og problemstilling

Bakgrunnen for denne masteroppgaven er at jeg i min logopedpraksis ble kjent med den svenske utgaven av den danske barneboka ”Mikkel - en dreng der stammer”. Barneboka er lite brukt i Norge, og boka tar opp noen av de følelser og holdninger barn som stammer kan oppleve, og presenterer karakteristiske stammetrekk. Ut fra egne og noen av mine medstudenters erfaringer, har jeg fått inntrykk av at det er lite materiell som kan brukes i behandling av barn som stammer. Det er ingen behandlingsopplegg som passer for alle barn som stammer, og det ett barn opplever som vanskelig, vil nødvendigvis ikke oppleves på samme måte for et annet barn. Dette gjorde meg nysgjerrig, og jeg ønsket å finne ut hvordan boka egner seg til å bruke sammen med de yngste barn som stammer.

Formålet med denne oppgaven er å finne ut om boka er et godt materiell for en logoped til å snakke med barn om stamming, der man har visuell støtte og Mikkel som tredjeperson.

Problemstilling for denne oppgaven er som følgende:

Hvordan vurderer logopeder barneboka ”Mikkel - en dreng der stammer i behandling av barn som stammer”?

Følgende fire forskningsspørsmål skal bidra til å besvare problemstillingen:

- *Hvordan er selve boka, i forhold til tekst, bilder og situasjoner?*
- *Hvordan kan boka være et utgangspunkt for barn som stammer til å sette ord på sine egne følelser og holdninger?*
- *Hvordan kan boka være et utgangspunkt til å snakke om generelle trekk ved stamming?*
- *Hvordan arbeides det med de yngste barna som stammer?*

Metode

For å besvare problemstillingen har jeg valgt en kvalitativ metode. Det har blitt benyttet et kvalitativt forskningsintervju, med en semistrukturert intervjuguide. Fire logopeder som

arbeider med barn som stammer innenfor aldersgruppen fire til syv år er informanter. Informantene brukte barneboka over en periode på to til tre ganger, sammen med barn som stammer. Intervjuene er transkribert, og i analysen er det brukt NVivo 10 og en Grounded Theory - inspirert tilnærming.

Resultater og konklusjon

Resultatene viste at bøker en fin innfallsvinkel til å snakke med barn om stamming. Teksten i boka er enkel, og bildene er uttrykksfulle. Det er flere situasjoner med sentrale og relevante aspekter ved stamming. Mikkel sine følelser er relevante. Barn som stammer kan identifisere seg med Mikkel, de ulike situasjonene i boka og det følelsesmessige. Farfar sin rolle i boka frembringer reaksjoner og pedagogen fremheves som en god rollemodell. Farfar og pedagogen har to ulike holdninger til Mikkel sin stamming i boka. Det er individuelle forskjeller hos barn som stammer, og barns erfaring og opplevelse av boka vil variere. Innholdet måtte tilpasses for skoleelever.

Ytringen ”ordene sitter fast nede i halsen” forklarer en blokkering på en god måte. Barneboka burde hatt flere eksempler på stamming, for å vise hvordan stammingen kan arte seg. Unngåelsesatferden kommer ikke tydelig frem i boka, men det vurderes positivt at boka fokuserer på at barn som stammer kan unngå å prate på grunn av stammingen.

Det burde ligge ved en mal som tilhører boka som kan veilede leser på hvordan boka kan brukes. I behandling av de yngste barna som stammer arbeides det mest indirekte, og det varierer i forhold til hvor mye det arbeides med følelser og holdninger og flytskapende teknikker. Logopedene arbeider med å bygge opp et positivt selvbilde, og barn skal få en opplevelse av at det er like mye verdt, selv om det stammer.

Forord

Det har vært en spennende og lærerik prosess å skrive denne masteroppgaven, men det er også med et lettet hjerte jeg nå skriver de siste linjene på oppgaven.

Underveis i masteroppgaveprosessen er det mange som har hjulpet meg på veien, og som fortjener en takk. Først vil jeg rette en takk til logopedene som har deltatt i undersøkelsen, uten dere ville jeg ikke hatt noe materiell å jobbe med. Takk til veileder Anne Berit Andreassen for viktige refleksjoner og konstruktive tilbakemeldinger.

En stor takk til min kjære storesøster for støtte og korrekturlesning. Takk til mamma og pappa for all hjelp, og de oppmuntrende telefonsamtalene.

Jeg vil også takke mine samboere for inspirerende samtaler, og takk til logopedjentene for de hyggelige kaffepausene, støttende ord og en fin studietid.

Oslo, mai 2013

Marianne Løwe

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling og forskningsspørsmål.....	2
1.2	Oppbygning av oppgaven	2
2	Stamming	4
2.1	Stamming - en taleflytvanske.....	4
2.2	Stamming hos barn	5
2.3	Forklaringsmodeller på stamming	7
2.4	Årsaksforklaringer.....	8
2.4.1	Fysiologiske faktorer.....	8
2.4.2	Lingvistiske faktorer	9
2.4.3	Psykologiske faktorer	10
2.4.4	Miljømessige faktorer	11
3	Holdninger og følelser hos barn som stammer.....	12
3.1	Emosjoner	12
3.2	Barnets følelsesmessige utvikling	12
3.3	Selvoppfattelse og andres vurderinger.....	13
3.4	Barn som stammer - følelser og holdninger	14
3.4.1	Bevissthet om stamming	15
3.5	"The cycle of stammering" modellen	16
3.6	Isfjellmodellen.....	16
4	Stammebehandling.....	18
4.1	Behandlingsmetoder	18
4.1.1	Indirekte behandling.....	19
4.1.2	Direkte behandling.....	20
4.2	Logopedens rolle.....	21
4.3	Bruk av bøker og annet materiale i samtale med barn om stammer	21
5	Metode	23
5.1	Kvalitativ metode.....	23
5.1.1	Fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming.....	24
5.2	Intervju som forskningsmetode	24
5.3	Utvalg	25
5.3.1	Veien til informantene.....	26
5.3.2	Informantene.....	26
5.4	"Mikkel - en dreng der stammer"	28
5.4.1	Forfatterens begrunnelse.....	28
5.4.2	Innholdet i boka	28
5.4.3	Malen.....	30
5.5	Intervjuguide.....	30
5.6	Gjennomføringen	31
5.7	Bearbeiding og analyse av datamaterialet.....	33
5.7.1	Transkriberingsfasen.....	33
5.7.2	Analyse	34
5.8	Validitet og reliabilitet.....	35
5.8.1	Validitet.....	36
5.8.1	Reliabilitet.....	39

5.9	Etiske hensyn	40
6	Resultater og drøfting.....	42
6.1	Bokas innhold	42
6.1.1	Det visuelle og verbale	43
6.1.2	Stammeøyeblikket; "når ordene sitter fast nede i halsen"	44
6.1.3	"Jeg har god tid"	46
6.1.4	Karakteristiske stammetrekk.....	47
6.1.5	Identifisering	50
6.2	Samtalen med boka som verktøy	51
6.2.1	Gjennomføringen	51
6.2.2	Boka som utgangspunkt; følelser og holdninger	53
6.2.3	Aldersgruppen fire til syv år	55
6.2.4	Informasjon fra barnet	56
6.3	Behandling av barn som stammer - en heterogen gruppe.....	58
6.3.1	Individuelle forskjeller hos barn som stammer	58
6.3.2	Behandling av barn som stammer; følelser og holdninger.....	60
6.3.3	Direkte behandling versus indirekte behandling	62
7	Avslutning.....	64
7.1	Oppsummering.....	64
7.1.1	Konklusjon.....	66
7.2	Veien videre.....	66
	Litteraturliste	67
	Vedlegg	71
	Vedlegg 1: Informasjonsskriv	71
	Vedlegg 2: Intervjuguide.....	73
	Vedlegg 3: Malen	75
	Vedlegg 4: Barneboka; "Mikkel - en dreng der stammer"	77
	Figur 1: Framework of Stammering	8
	Figur 2: Meads speilingsmodell.....	14
	Figur 3: "The cycle of stammering" modell	16
	Figur 4: Iceberg Of Stuttering	17
	Tabell 1: Oversikt over utvalget	27
	Figur 5: Hovedkategorien innhold.....	43
	Figur 6: Hovedkategorien samtalen	51
	Figur 7: Hovedkategorien behandling.....	58

1 Innledning

I min logopedpraksis ble jeg kjent med barneboka ”Mikael stammar” på svensk, men originalen er dansk, og min praksisveileder kunne fortelle at den var lite brukt i Norge. Jeg har valgt å bruke den danske utgivelsen i denne undersøkelsen, med tanke på at det er et språk som er lettere å forstå. I barneboka ”Mikkel - en dreng der stammer” møter man Mikkel på fem år som stammer. Mikkel opplever at det er vanskelig å snakke på grunn av stammingen, og det er følelser han holder for seg selv (Erbs, Gosvig & Jordan, 1992). Dette er en aktuell problematikk hos barn som stammer, og i følge Guitar (2006) er det blant førskolebarn- og de yngste elevene et stort spenn i forhold til hvilke følelser og holdninger barn har til stammingen. Det er noen barn som er meget overfølsomme til stammingen, mens andre barn er tilsynelatende ubevisste (Guitar, 2006).

I denne undersøkelsen er derfor temaet stamming, og en vurdering av den danske barneboka ”Mikkel - en dreng som stammer” som pedagogisk virkemiddel i arbeid med barn som stammer. Stamming er en taleflytvanske som berører både jenter og gutter, og personer i alle aldre (Guitar, 2006). Det er logopeder som skal vurdere den danske barneboka, ved at de skal bruke den sammen med barn som stammer. Det er ulike teorier på hvordan man skal arbeide med barn som stammer. I henhold til Starkweather (1999) er det ingen behandlingsopplegg som passer for alle barn, og det ett barn opplever som vanskelig, vil nødvendigvis ikke oppleves på samme måte for et annet barn. Barn som stammer er ulike og det er individuelle forskjeller (Starkweather, 1999), og det var et spennende utgangspunkt for vurderingen av denne boka.

Ut fra egne og flere av mine medstudenters erfaringer, har jeg fått inntrykk av at det er lite materiell som kan brukes i behandling i forhold til de yngste barna som stammer. Det har vært mailkontakt med en av forfatterne, og grunnen til at de har skrevet boka var fordi det er få opplesningsbøker for de aller minste barna som stammer. Boka tar opp noen av de følelser og holdninger barn som stammer kan oppleve. Jeg har derfor valgt å legge vekt på følelser og holdninger i denne undersøkelsen. I barneboka møter man også flere generelle trekk ved stammingen, man har visuelle støtte og Mikkel som tredjeperson. Jeg ønsker å finne ut om boka er et godt materiell for en logoped, til å snakke med barn om stamming og deres egen

stamming. Det er barn i aldersgruppen mellom fire til syv år jeg har hatt som utgangspunkt i denne oppgaven.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Jeg har i denne undersøkelsen forsøkt å rette fokuset mot logopeders tanker, erfaringer og opplevelser i forhold til bruk av barneboka ”Mikkel - en dreng der stammer” i behandling av barn som stammer.

Med dette har jeg følgende problemstilling:

Hvordan vurderer logopeder barneboka ”Mikkel - en dreng der stammer” i behandling av barn som stammer”?

For å finne svar på min problemstilling har jeg valgt følgende forskningsspørsmål:

- *Hvordan er selve boka, i forhold til tekst, bilder og situasjoner?*
- *Hvordan kan boka være et utgangspunkt for barn som stammer til å sette ord på sine egne følelser og holdninger?*
- *Hvordan kan boka være et utgangspunkt til å snakke om generelle trekk ved stamming?*
- *Hvordan arbeides det med de yngste barna som stammer?*

Jeg har valgt å ha fire forskningsspørsmål som skal besvare problemstillingen. I denne undersøkelsen ønsker jeg å få en vurdering av selve innholdet i boka, hvordan boka fungerer til å snakke med barn som stammer om følelser og holdninger og stammetrekk, samt hvordan logopeder arbeider med de yngste barna som stammer.

1.2 Oppbygning av oppgaven

I denne oppgaven har jeg valgt å dele teoridelen inn i kapittel 2, 3 og 4. I teorikapitlene vil jeg ta for meg teori om stamming, holdninger og følelser hos barn som stammer og stammebehandling. Kapittel 5 er oppgavens metodekapittel, hvor jeg vil presentere de ”verktøy” jeg har brukt for å finne svar på min problemstilling og forskningsspørsmålene,

samt studiens validitet og reliabilitet og etiske hensyn. I kapitel 6 redegjøres det for undersøkelsens resultater, og drøfting av informantenes utsagn i lys av relevant teori. Oppgavens avslutning presenteres i kapittel 7, hvor det kommer en oppsummering som svarer på problemstillingen og forskningsspørsmålene, og veien videre.

2 Stammering

Forskere har i mange tiår forsøkt å finne ut hvorfor noen mennesker stammer, men det er ingen enkelt faktor som kan forklare hvorfor stammeringen oppstår (Kelman & Nicholas, 2008). Jeg vil i det følgende gi en fremstilling av generelle trekk ved stammering, hvordan stammering kan arte seg hos barn, forklaringsmodeller på talevansken og avslutningsvis årsaksforklaringer.

2.1 Stammering - en taleflytvanske

Stammering er sammen med løpsk tale en taleflytvanske (Ward, 2006). Stammering er en kompleks vanske som oppstår i hele verden, og på kryss av religion, sosioøkonomiske grupper og kulturer (Rustin, Cook, Botterill, Hughes & Kelman, 2001; Guitar, 2006; Kalinowski & Saltuklaroglu, 2006), og det er omlag en prosent av verdens befolkning som stammer (Bloodstein, 2005). Stammeringen varierer fra dag til dag og fra individ til individ (Rustin et al., 2001) og personer som stammer er en heterogen gruppe (Kelman & Nicholas, 2008).

Det har blitt gjennomført mange forsøk på å utarbeide en definisjon (Ward, 2006), og mye spekulasjoner og forvirring i forhold til stammeringens årsak, kan muligens være grunnen til at det er vanskelig å lage en definisjon på stammering (Williams, 2006). En vanlig diskusjon er om stammering skal defineres ut fra det som man kan observere eller som en kommunikasjonsvanske.

Verdenes helse organisasjon (WHO) har i ICD-10 som er en klassifikasjon av sykdommer og helse relaterte vansker utarbeidet en definisjon på stammering (Hartelius, 2008; WHO, 2007). WHO sin definisjon tar utgangspunkt i det som er observerbart ved talevansken, den er som følgende:

Speech is characterized by frequent repetition or prolongation of sounds or syllables or words, or by frequent hesitations or pauses that disrupt the rhythmic flow of speech. It should be classified as a disorder only if its severity is such as to markedly disturb the fluency of speech (WHO, 2007).

Flere forskere har fokusert mer på det som ikke kan observeres, og Shapiro (2011) tar hensyn til at stamming er en kommunikasjonsvanske, definisjonen er som følgende:

Stuttering refers to individualized and involuntary interruptions in the forward flow of speech and learned reactions thereto interacting with and generating associated thoughts and feelings about one's speech, oneself as a communicator, and the communicative world in which one lives. Etiology, yet unknown, is conceptualized as relating to the interaction of physiological, psychological/psychosocial, psycholinguistic, and environmental factors. Stuttering occurs within the context of communication systems, thus affecting and being affected by all persons who communicate with the person who stutters (Shapiro, 2011, s. 12).

I følge Guitar (2006) kan stamming også beskrives som en kommunikasjonsvanske, ved hjelp av en tredeling; kjernestamming, sekundæratferd og holdninger og følelser. Kjernestamming er ufrivillige brudd i taleflyten, og som består av repetisjoner, forlengelser og blokkeringer. Repetisjoner karakteriseres ved at ord, lyder eller stavelser gjentas to eller flere ganger. Dersom man setter på stemme i en artikulasjonsstilling som er ”frosset”, og lyden blir holdt i et unormalt langt tidsintervall, vil det indikere på forlengelse. Når både lyd/luftstrøm og artikulasjon ”fryses” vil det karakteriseres som en blokkering (Guitar, 2006). Blokkering er for mange som stammer forbundet med spenning og påkjenning, og det oppstår som oftest i talemuskulaturen, men i noen tilfeller kan det merkes i hele kroppen (Bloodstein, 1995). Kjernestammingen oppleves ofte som ubehagelig og den som stammer ønsker å komme seg ut av situasjonen. Sekundæratferd deles inn i fluktatferd og unngåelsesatferd, og det er ulike teknikker som brukes for å lette det ubehaget som stammingen kan medføre. Fluktatferd oppstår i selve stammeøyeblikket, og eksempler på fluktatferd kan være å ta hodet til side eller blunke med øynene. Unngåelsesatferd utløses av forventningen om å stamme. Personer som stammer kan ha emosjonelle reaksjoner på stammingen, som kan utvikle negative følelser og holdninger (Guitar, 2006). Sinnstilstanden til den som stammer kan påvirke flyten på talen (Bloodstein, 1995).

2.2 Stamming hos barn

Førskolebarn går igjennom en rivende utvikling i forhold til det språklige, motoriske og psykososiale (Guitar, 2006), og i førskolealder begynner det å stilles flere krav til barnets tale og språk, og andre sosiale krav (Christmann & Knudsen, 1991). Stamming kan oppstå når barnet er omkring 18 måneder (Yairi & Ambrose, 2005), og flertallet av barn har begynt å

stamme før de er tolv år (Ward, 2006). Det er hos førskolebarn størst risiko for å utvikle stamming (Ward, 2006), og de fleste begynner å stamme i to til femårsalderen (Guitar, 2006; Shapiro, 2011).

Forekomsten av stamming i førskolealder er på cirka fem prosent (Bloodstein, 1995), og mange barn slutter spontant å stamme tidlig i deres stammeutvikling (Guitar, 2006; Christmann & Knudsen, 1991). De fleste barn slutter spontant å stamme i løpet av de tre første årene etter stammingens oppstart (Yairi & Ambrose, 2005). Det er også mange barn som slutter spontant uten stammebehandling (Guitar, 2006; Yairi & Ambrose, 2005). I henhold til Yairi & Ambrose (2005) ser det ut til at det er over 75 % av alle barn som har spontanbedring, med andre ord at det er mindre enn 25 % av barn som viser tegn til stammetrekk i løpet av tidlig barndom, hvor det vil vedvare (Yairi & Ambrose, 2005). Spontanbedringen er mindre sannsynlig dersom barnet har stammet i flere år (Yairi & Ambrose, 2005).

Aldersgruppen i denne undersøkelsen er fra fire til syv år hvor det er store individuelle forskjeller i forhold til hvor ofte kjernestamming og sekundæratferd forekommer, og hvilke holdninger og følelser de har til stammingen. Guitar (2006) har utarbeidet flere faser hvor han tar for seg stammeutviklingen, hvor fasene er inndelt etter alder, og aldersgruppene overlapper hverandre. Fasene viser den mest typiske stammeutviklingen, men med tanke på at stamming er en individuell vanske vil den ikke inkludere alle som stammer (Guitar, 2006; Yairi & Ambrose, 2005). I det følgende vil det komme en presentasjon av de fasene som er aktuelle for de barna som er med i undersøkelsen.

Grensestamming opptrer i samme tidsrom som normal ikke-flyt, og barnet er mellom ett og ett halvt til seks år. Normal ikke-flyt, også kalt småbarnsstotring karakteriseres ikke som stamming, men har flere trekk ved seg som ligner. Det kan derfor være vanskelig å skille normal ikke-flyt fra grensestamming fordi barn varierer i mengde og type. Dersom barnet har mer enn 10 brudd pr 100 ord, og flere enn to enheter som repeteres vurderes det ofte som grensestamming (Guitar, 2006). Barnet som karakteriseres som grensestammer viser lite tegn til sekundæratferd, og har liten bevissthet rundt sin egen stamming. Dersom stammingen utvikler seg vil barnet gå over til neste fase, som er begynnende stamming. Barnet vil i denne fasen være mellom to til åtte år, og stammer oftere. Kjernestammingen er preget av uregelmessige og hurtige repetisjoner, og forlengelser av lyd kan forekomme. I denne fasen

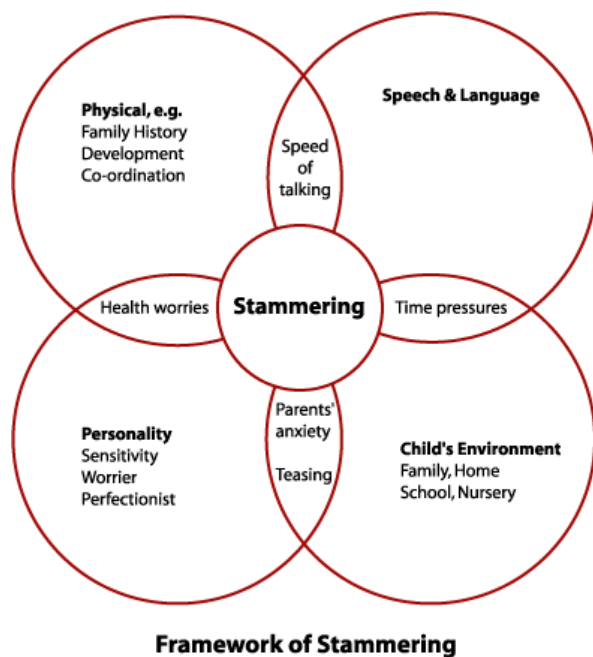
kan de første tegn til blokkering oppstå (Guitar, 2006). Barnet vil i denne fasen ofte være bevisst sin egen stamming, og fluktatferd kan forekomme. Hvilke følelser barnet har til stammingen er individuelt, men frustrasjon er en følelse som ofte fremkalles. Neste fase er overgangsstamming, og stammingen begynner å påvirke hvordan barnet ser på seg selv. Barnet er mellom seks til tretten år, og repetisjoner og forlengelser blir mindre dominerende, og blokkeringer overtar. Sekundæratferden er i denne fasen etablert, og barnet har ofte mange negative følelser til stammingen. Frykt, frustrasjon, skam og flauhet er følelser som kan være fremtredende (Guitar, 2006).

2.3 Forklaringsmodeller på stamming

Det er ikke en enkelt faktor som kan forklare hvorfor noen begynner å stamme (Rustin et al., 2001). Stamming er først og fremst en vanske i talen, men stammingen beskrives ofte som en sammensatt og multidimensjonal vanske hvor det er ulike faktorer som påvirker (Yairi & Ambrose, 2005).

Starkweather utviklet ”The Demands and Capacities model”, som tar utgangspunkt i at stamming er en mulidimensjonal vanske. Modellen deles inn i krav og kapasitet som kan ha innvirkning på stammingen (Rustin et al., 2001; Starkweather & Gottwald, 1990). Krav innebærer miljømessige faktorer som kan påvirke barnets flytende tale, mens kapasitet inneholder iboende faktorer i barnet til å utvikle mer taleflyt og møte kravene i miljøet. Stamming vil oppstå dersom de kravene barn stilles er for store i forhold til kapasiteten som er utviklet. Barn vil møte ulike krav i ulike situasjoner, og barns taleflyt vil derfor variere (Starkweather & Givens - Ackerman, 1997).

Den multifaktorielle forklaringsmodellen utfyller Starkweather sin modell om krav og kapasitet, ved å tilføye ulike kombinasjoner av faktorer som kan påvirke og utvikle stamming (Rustin et al., 2001). Modellen inneholder fysiologiske, lingvistiske, psykologiske og miljømessige faktorer. (Rustin et al., 2001; Kelman & Nicholas, 2008). I det følgende kommer det en presentasjon av den multifaktorielle modellen.

Figur 1: Framework of Stammering (StammeringCentre.org, 2013).

Den øvre delen med de fysiologiske og lingvistiske faktorene, er vanligvis de faktorene som har størst betydning for utviklingen av stammingen, og ved stammingens oppstart. I de psykologiske og miljømessige faktorene, som inngår i den nederste delen, fokuseres det mer på hva som medvirker til stammingens opprettholdelse og alvorlighetsgrad, samt hvordan talevansken kan påvirke barnet og familien (Kelman & Nicholas, 2008).

2.4 Årsaksforklaringer

Årsaksforklaringene vil beskrives med utgangspunkt i den multifaktorielle forklaringsmodellen, hvor de tidligere omtalte hovedfaktorene vil benyttes. Det er viktig å merke seg at stamming er en individuell vanske, og de ulike faktorene vil arte seg forskjellig (Kelman & Nicholas, 2008).

2.4.1 Fysiologiske faktorer

Arv kan være en mulig forklaring på at noen barn begynner å stamme, og det har blitt gjennomført mange studier for å finne ut av dette (Guitar, 2006). Det ser ut til at den genetiske predisposisjonen kan spille en viktig i utvikling av stamming (Kalinowski & Saltuklaroglu, 2006), og stamming går ofte igjen i familier (Ward, 2006; Yairi & Ambrose, 2005; Guitar, 2006). I henhold til Ward (2006) vil det være tre ganger så sannsynlig at barnet vil utvikle stamming dersom det er noen i den nære familien som stammer. Det er mellom

40% til 70% som ikke har noen familiemedlemmer som stammer. En grunn til dette kan være at predisposisjonen ikke har kommet til uttrykk hos andre i familien (Guitar, 2006). Det kan være en mulighet for at stammingen er knyttet til ett eller flere gen (Ward, 2006), og mange forskere har forsøkt å finne genet eller genene som disponerer for stamming (Guitar, 2006).

Det har blitt gjennomført flere tvillingstudier for å finne ut om det er en sammenheng mellom gener og stamming (Guitar, 2006). Ulike studier indikerer at det blant eneggede tvillinger ikke nødvendigvis utvikles stamming hos de begge, selv om deres gener er like. Det er dog større sannsynlig at stamming oppstår hos begge eneggede tvillinger enn hos toeggede tvillinger, hvor genene ikke er identiske, men ligner på hverandre (Kalinowski & Saltuklaroglu, 2006).

Det er ved stammingens oppstart ingen store kjønnsforskjeller, men det er mye forskning som tyder på at kjønnsforskjellen øker med alderen (Yairi & Ambrose, 2005; Bloodstein, 1995). I skolealder er det flere gutter enn jenter som stammer (Bloodstein, 1995), og det er flere jenter som vokser av seg stammingen enn gutter (Ward, 2006; Rustin et al., 2001; Yairi & Ambrose, 2005).

2.4.2 Lingvistiske faktorer

Barn begynner ofte å stamme i førskolealder hvor kravet til språkutvikling er størst (Kelman & Nicholas, 2008; Rusitn et al., 2001). I de første leveårene vil språkutviklingen karakteriseres med en økende spurt innenfor vokabular, fonologi, syntaks og morfologi, og barn lærer nye ord hver dag, og kombinerer språklyder på ulike måter (Kalinowski & Saltuklaroglu, 2006). De første ordene er vanskelig å tilegne seg, men når barn har et ordforråd på 30 til 50 ord, ofte ved ett til to års alder skjer det en spurt i den språklige utviklingen. Barn begynner å sette sammen ord til ytringer når de har et ordforråd på omkring 50 ord (Rygvold, 2008). I henhold til Conture (2001) oppstår stammingen ofte når barn går fra ett ord til ytringer med substantiv og verb (Conture, 2001). En økende utvikling av språket kan være en utløsende faktor, men det ser ikke ut til å forårsake at noen barn begynner å stamme (Guitar, 2006). Det er heller ikke unormalt at det i en periode med en rivende utvikling i det språklige system kan forekomme noen språklige feil (Kalinowski & Saltuklaroglu, 2006).

Ved fireårsalder er hovedtrekkene i språkutviklingen som oftest på plass, og de fleste språklydene er tilegnet. Fonologi handler om språklydenes system (Rygvold, 2008), og den fonologiske utviklingen har vist seg å være noe forsinket hos noen barn som stammer (Yairi & Ambrose, 2005). Forsinkelse i den fonologiske utviklingen ved stammestart kan føre til at stammingen vedvarer (Guitar, 2006).

Barn mellom ett og seks år går igjennom en intensiv periode hvor utviklingen innenfor mange områder er på det kraftigste (Guitar, 2006), og en økende utvikling i det språklige systemet kan påvirke taleferdighetene som er nødvendig for å ha en flytende tale (Rustin et al., 2001). Barn som stammer kan også ofte ha noe lavere reaksjonstid (Guitar, 2006). Det er forskning som indikerer på at det i mange tilfeller vil være mer aktivitet i høyre hemisfære under tale hos de som stammer, enn hos de som ikke stammer (Guitar, 2006; Rustin, Botterill & Kelman, 1996). Etter stammebehandling har ofte de som stammer mer aktivitet i venstre hemisfære (Guitar, 2006).

2.4.3 Psykologiske faktorer

I henhold til Alm (1995) kan psykologiske faktorer påvirke stammings utvikling, ved at den som stammer kan ha et fysiologisk anlegg for stamming, hvor de psykologiske faktorer kan være med å utløse, minske eller forsterke stammingen (Alm, 1995). En psykologisk faktor kan være barns temperament, og det har i de senere årene blitt forsket på om det kan være en sammenheng mellom temperament og stamming (Guitar, 2006). Det kan i løpet førskolealder kan være en sammenheng mellom temperament og stamming (Kefalianos, Onslow, Block, Menzies & Reilly, 2012). Barn som stammer kan være født med et mer sensitivt temperament (Yairi & Ambrose, 2005; Guitar, 2006), og et sensitivt temperament kan øke spenninger i artikulasjonsorganet (Guitar, 2006). Det ser ut til at temperament ikke forårsaker at barn begynner å stamme (Kelman & Nicholas, 2008), men egenskaper ved et temperament kan opprettholde stammingen, og i noen tilfeller forverre den (Conture, 2001). I henhold til Guitar (2006) vil muligens personer som har et mer sensitivt temperament, være mer sårbare for følelser som forlegenhet, frykt, skam og andre negative følelser.

Barns temperament kan være en risikofaktor for å utvikle angst senere i livet, men det er fortsatt mye usikkerhet og spekulasjoner om det er en forbindelse mellom temperament og angst (Kefalianos et al, 2012).

2.4.4 Miljømessige faktorer

All kommunikasjon som barn erfarer og opplever omhandler de miljømessige faktorene, og for de minste barna er det foreldre og familie som er sentrale samtalepartnere. Miljøet og barnets omgivelse er en viktig faktor, men det er ikke foreldre og familie som forårsaker stammingen (Rustin et al., 2001).

Dersom språket er komplekst kan det føre til mer stamming (Guitar, 2006), og i henhold til Alm (1995) vil det ofte forekomme flere brudd i taleflyten dersom det stilles store krav til språklig bearbeiding (Alm, 1995). Et hurtig taletempo kan for barn som stammer være stressende (Guitar, 2006), og voksne snakker ofte i et raskt tempo, og har et mer komplekst språk enn barns kapasitet (Rustin et al., 2001). Det vil derfor være viktig å tenke over hvordan man kommuniserer med barn som stammer. Hvilke spørsmål som stilles barnet bør også være tilpasset barnet. Spørsmål som krever lange og komplekse svar, eller gjenfortelling av en hendelse kan være over barnets kapasitet, og slike spørsmål ser ut til å påvirke taleflyten. (Starkweather & Givens - Ackerman, 1997). I henhold til Starkweather & Givens - Ackerman (1997) kan en reduksjon av språk som barn hører medvirke til at barnet bli mer flytende.

Dersom barn får negative reaksjoner på stammingen, kan det medvirke til at barn får brudd i talen. Foreldre kan ha høye krav til barns tale, og barn kan oppleve at de ikke lever opp til foreldrenes forventninger, men barn kan også ha høye krav til seg selv (Alm, 1995). I følge Yairi & Ambrose (2005) er muligens foreldre til barn som stammer mer overbeskyttende, og har høye forventninger til barnet.

Stressende livshendelser kan påvirke at stammingen oppstår, og barn kan begynne å stamme når det for eksempel får en bror eller søster eller når familien flytter til et nytt sted (Guitar, 2006).

3 Holdninger og følelser hos barn som stammer

Stamming er for mange barn en følelsesmessig belastning, og desto eldre barnet blir, dess mer øker bevisstheten om stammingen. Det vil for mange barn som stammer sette i gang emosjonelle reaksjoner (Yairi & Ambrose, 2005). Dette kapittelet vil derfor omhandle en forklaring av begrepet emosjon, barns utvikling av følelser, selvoppfattelse og følelser og holdninger hos barn som stammer. Avslutningsvis vil det bli presentert to modeller: ”The cycle of stammering” og isfjellmodellen.

3.1 Emosjoner

Emosjoner har en sentral rolle i menneskets utvikling, men det har vist seg at det er vanskelig å finne en entydig definisjon (Evenshaug & Hallen, 2000; Tetzchner, 2000),

Den følelsesmessige opplevelse, de fysiologiske forandringene og de emosjonelle uttrykksformene er ulike komponenter som faller inn under begrepet emosjon (Evenshaug & Hallen, 2000). Ulike sinnstemninger som trist, glad, skuffet eller redd inngår i den følelsesmessige opplevelse (Evenshaug & Hallen, 2000), og tidlig i barns utvikling kan slike følelser observeres (Fossen, 2004). Emosjoner kan komme til uttrykk i fysiologiske forandringer, det kan enten forekomme ved skjelving, svetting og rødming som er observerbart, eller ved blant annet puls og respirasjon som må måles gjennom ulike apparater (Evenshaug & Hallen, 2000). De emosjonelle uttrykksformene omfatter et stort spekter, fra ansiktsmimikk, kroppsholdning og tale til omfattende fysiske handlinger (Evenshaug & Hallen, 2000; Tetzchner, 2000). Situasjoner vil kunne fremkalle flere ulike emosjoner, og det kan være konkrete hendelser og personer, men også tanker og følelser (Evenshaug & Hallen, 2000).

3.2 Barnets følelsesmessige utvikling

Følelser kommer til uttrykk hos alle mennesker (Tetzchner, 2000), og ingen følelser er karakteristiske eller spesielle bare for barn, men følelser er noe barn og voksne har til felles. Barn går gjennom en personlighetsmessig utvikling og modning, og det er viktig at de blir kjent med sine følelser, og seg selv. Fokuset på følelsene våre vil variere, og noen ganger er

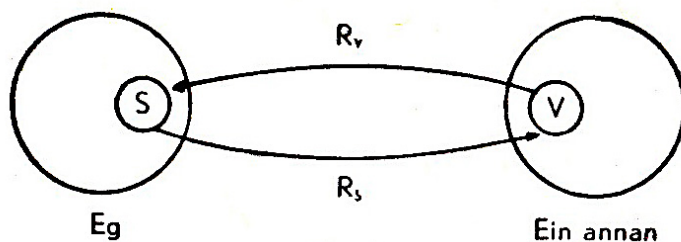
følelsene mer i bakgrunn, mens andre ganger er vi mer oppmerksomme på hva vi føler. Følelsene kan påvirke våre tanker, handlinger og opplevelser (Fossen, 2004).

Det er hos barn en økende følelsesmessig utvikling, hvor det begynner med relativt få grunnleggende følelser til mer sammensatte og kompliserte følelser (Evenshaug & Hallen, 2000). I fire til seksårsalderen vil barn oppleve en økende utvikling av mer komplekse følelser som skam, skyldfølelse, stolthet og flauhet. Dette er følelser som er sosialt betinget, og reaksjoner fra barnets omgivelse spiller en viktig rolle i forhold til hvordan barnet ser på seg selv. Hvordan omgivelsene vurderer barnet som person kan påvirke utviklingen av barnets selvbilde. Barnets evne til å ta ansvar for seg selv, og sine egne handlinger øker i seks til syv årsalderen. Mange skoleelever kan anstrenge seg mye for å bli likt av læreren eller mestre oppgaver på skolen, og dårlig samvittigheten over å ikke få til alt kan oppleves som en intens følelse (Fossen, 2004).

3.3 Selvoppfattelse og andres vurderinger

Barn vil i løpet av barndommen lære å forstå seg selv. Denne forståelsen kan deles i to: ”selvet som erkjenner” og ”selvet som erkjent” (Tetzchner, 2000). Førstnevnte handler om opplevelsen av at hvert menneske er unikt, med ulikheter og likheter til andre personer. Sistnevnte går ut på hvilken oppfatning man har til seg selv, hvor alle mennesker har ulike egenskaper og kvaliteter, og hvordan disse egenskapene vurderes opp mot andre (Tetzchner, 2000). Menneskers oppfatning av seg selv påvirker tanker, følelser og handlinger, og hvordan tidligere erfaringer har blitt tolket og forstått spiller en viktig rolle (Skaalvik & Skaalvik, 2005). I følge Skaalvik & Skaalvik (2005) vil selvoppfatning være: ”enhver oppfatning, vurdering, forventning, tro eller viten som en person har om seg selv” (s. 75).

George Herbert Mead utformet på 1930 - tallet en teori om hvordan vårt selvbilde dannes (Evenshaug & Hallen, 2000). I henhold til Mead (1934) er ikke selvbilde noe man er født med, men det er en utvikling som foregår hele livet. Det er gjennom reaksjoner fra andre selvbilde dannes (Mead, 1934). Rommetveit (1966) har utarbeidet en illustrasjon etter Mead sitt syn på hvordan man oppfatter seg selv gjennom andres reaksjoner. I det følgende kommer det en illustrasjon av Meads speilingsmodell.

Figur 2: Meads speilingsmodell (Rommetveit, 1966, s. 67).

I henhold til Rommetveit (1966) kan modellen forklares med at en egenskap hos et individ (S) formidles gjennom en handling (R_s). Denne handlingen utløser en vurdering hos den andre (V) som uttrykkes gjennom en reaksjon (R_v). Reaksjonen hos den andre tolkes av individet, som forsøker å forstå årsaken til reaksjonen ved å leve seg inn i den andre sin oppfatning og vurdering (Rommetveit, 1966). En velkjent setning i forhold til speilingsteorien er; ”jeg speiler meg i de andres reaksjoner på meg” (Evenshaug & Hallen, 2000, s. 380), og vurderingen av seg selv som individ påvirkes av andre menneskers reaksjoner (Rommetveit, 1966; Evenshaug & Hallen, 2000).

Personer i barns nære omgivelser kan ha stor betydning for barnets selvoppfattelse, og gjentatte negative reaksjoner kan sette varige og dype spor (Evenshaug & Hallen, 2000). I henhold til Kelman & Nicholas (2008) kan de reaksjoner barn får på stammingen være med å påvirke hvordan barnet ser på seg selv. Rustin et al. (2001) viser til at barnas bevissthet om stammingen kan muligens være påvirket av reaksjoner fra foreldre og barnets sosiale omgivelse, og dette kan igjen påvirke selvtilliten og selvfølelsen. Barn kan forsøke å skjule stammingen, eller prøve å få den til å forsvinne, som kan resultere i at stammingen blir mer fremtredende (Rustin et al., 2001).

3.4 Barn som stammer - følelser og holdninger

Barn som stammer er ulike individer, og det vil variere hvilke følelser de har til stammingen (Guitar, 2006). Det ser ut til at dersom barn har stammet fire år eller mer, er det en større sannsynlighet for at stammingen har en negativ innvirkning på den sosiale og emosjonelle utviklingen (Yairi & Ambrose, 2005). Stamming påvirker ofte følelsene hos barn, og i de

fleste tilfeller vil barn som stammer kjenne på følelser som frustrasjon, frykt og sinne (Guitar, 2006).

Holdninger er følelser som har blitt en del av personens oppfatning av seg selv (Guitar, 2006). KiddyCAT er et evalueringsskjema av holdninger for førskolebarn som stammer (Vanryckeghem, Brutten & Hernandez, 2005). I henhold til Vanryckeghem et al. (2005) sin undersøkelse av evalueringsskjema KiddyCAT, hvor de undersøkte holdninger hos 45 barn som stammer og 63 barn som ikke stammer i alderen mellom tre til seks år, viste resultatene at barn som stammer har en mer signifikant negativ holdning til sin tale, enn barn som ikke stammer (Vanryckeghem et al., 2005).

3.4.1 Bevissthet om stamming

Barn som stammer er ofte tidlig klar over at det er noe som er annerledes med talen. Det kan barnet merke gjennom reaksjoner fra omgivelsene, som hjem og skole/barnehage, og barnet kan høre at deres tale avviker fra andres barn. Barnets omgivelse kan reagerer på barnets stamming både verbalt og non-verbalt (Christmann & Knudsen, 1991). Det kan være vanskelig å vite om barnet er bevisst sin egen stamming, og barn kan være klar over at noe er annerledes med talen, men sier ikke noe om det. Barn kan også uttrykke sin bevissthet verbalt ved å for eksempel si ”jeg kan ikke si ordet” eller gi opp når de forsøker å uttale ordet (Rustin et al., 2001). Langevin, Packman & Onslow, (2010) viser til forskning hvor foreldre til barn som stammer har uttalt seg, hvor det kommer frem at mange små barn kan være bevisst sin stamming, og at det påvirker barnet negativt. Det kan forekomme både direkte ved at barnet for eksempel sier ”jeg kan ikke snakke” eller indirekte ved at barnet begynner å gråte når det ikke får til å snakke (Langevin et al., 2010).

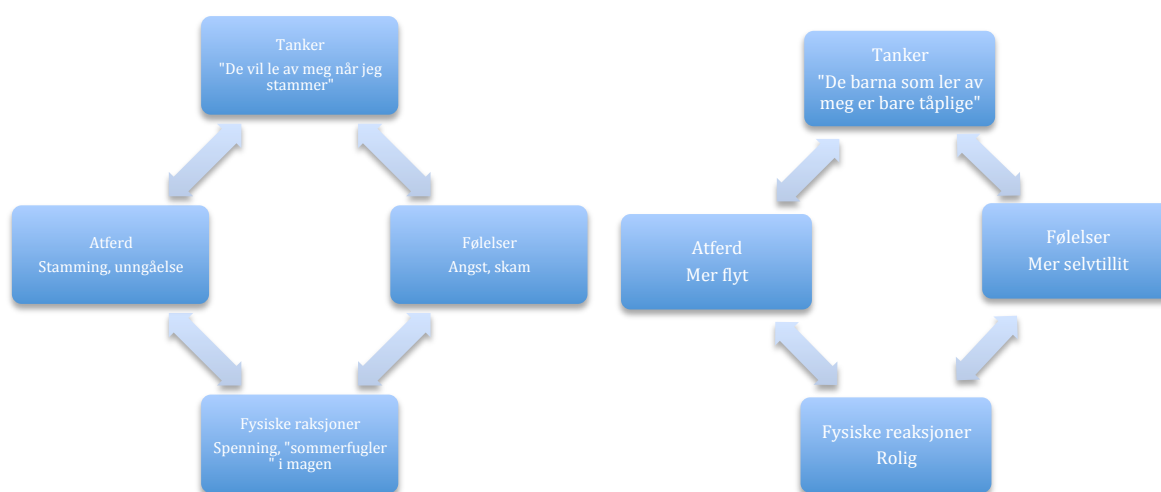
Ved stammestart ser det ikke ut til at barn er bevisst sine egne talebrudd, men barn blir gjerne mer bevisst dersom talebruddene øker og oppstår oftere. Alder på barnet, og hvor lenge stammingen har forekommet, vil være med å prege bevisstheten om egen stamming (Yairi & Ambrose, 2005). Barn ned i treårsalderen kan ha negative reaksjoner på deres stamming, og bevissthet hos de aller minste barna som stammer kan forekomme (Yairi & Ambrose, 2005), og muligens kan barn helt ned i toårsalderen være bevisst stammingen (Clark, Conture, Frankel & Walden, 2012).

3.5 ”The cycle of stammering” modellen

”The cycle of stammering” modellen tar for seg tanker, følelser, fysiske reaksjoner og atferd. Modellen viser hvordan barnets stamming vil kunne forandre seg i forhold til hva barnet tenker og føler i den situasjonen barnet befinner seg i. Syklusen kan ha både positive og negative utslag (Rustin et al, 2001). I det følgende kommer det er fremstilling av modellen.

Eksempel på en negativ syklus

Eksempel på en positiv syklus

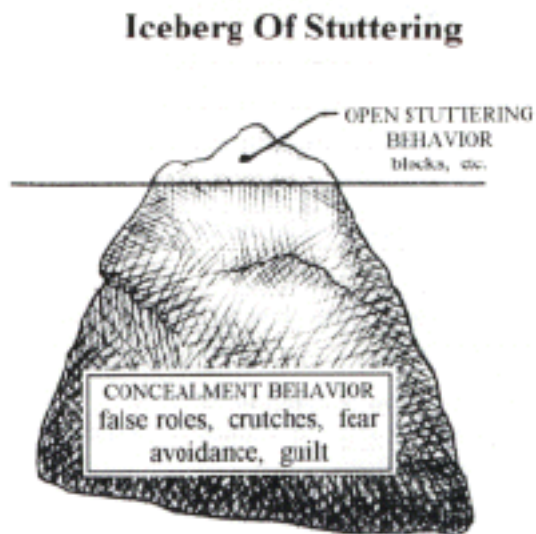
Figur 3: ”The cycle of stammering” modell, fritt oversatt (Rustin et al., 2001).

Dersom barnet ved en høylesningssituasjon på skolen tenker at ”de vil le av meg når jeg stammer”, kan det føre til angst og skam. Slike følelser kan utløse fysiske reaksjoner som spenninger, og barnets stamming kan øke. Barnet kan i samme situasjon tenke ”de som ler av meg er bare tåpelige”, og dette kan gi barnet selvtillit. Denne følelsen kan resultere i at barnet blir rolig, og det kan føre til mer flytende tale. Hvordan barnet går inn i situasjonen kan påvirke om det blir et positivt eller negativt utslag (Rustin et al., 2001).

3.6 Isfjellmodellen

Sheehan (1970) utarbeidet isfjellmodell hvor stamming kan sammenlignes med et isfjell. Toppen på isfjellet er det alle kan se og høre, som gjentakelser, forlengelser og blokkeringer, mens under overflaten finner man det mer skjulte og gjemte, og det andre ikke kan se eller høre, som følelser og holdninger. Det som er under overflaten er den største delen, hvor den

som stammer kan oppleve skyldfølelse, skam og frykt (Sheehan, 1970). Videre vil det komme en illustrasjon av isfjellmodellen.

Figur 4: Iceberg Of Stuttering (Kuster & Andrews, 2000).

Modellen har blitt kritisert, og Alm (1995) mener at isfjellmodellen kan være misvisende, ved at det er bare omlag 9 % av det "ekte" isfjellet som er synlig. Det vil si at det er 91 % som skjult, og de vanskene som er under overflaten er 10 ganger så store som de vansker som man kan se og høre. Alm (1995) påpeker at de som stammer er ulike individer, og forholdet mellom over- og underflaten variere mye fra person til person (Alm, 1995).

4 Stammebehandling

Stamming hos de yngste barna variere mye fra en dag til neste og fra situasjon til situasjon, og det er derfor en mulighet at barnet viser lite eller ingen tegn til stamming når barnet møter logopeden for første gang (Kelman & Nicholas, 2008). Ingen barn som stammer er like, og man må som logoped se på hvert barn med nye øyne og lytte til hva det har å fortelle (Guitar, 2006). Jeg vil i det følgende gi en generell fremstilling av behandlingsmetoder i forhold til barn som stammer, hvor jeg deretter vil ta for meg behandlingstilnærmingene indirekte- og direkte. Videre vil jeg gi en kort presentasjon av logopedens rolle, og avslutningsvis vil jeg trekke frem bøker og annet materiell som kan brukes sammen med barn som stammer.

4.1 Behandlingsmetoder

En grundig kartlegging er et viktig utgangspunkt for behandlingen (Guitar, 2006). Stamming er en multifaktoriell vanske, og i henhold til Guitar & McCauley (2010) vil det være nødvendig å gjennomføre en omfattende multifaktoriell kartlegging for å finne de faktorene som er relevante for hvert enkelt barns stamming. Dette ved å ha en vurdering av barnets tale, språk og taleflyt, samt samle informasjon fra barn og omsorgspersoner. Det vil gi et grunnlag på hvordan stammingen er og kan utvikle seg hos barnet, og det vil være et godt utgangspunkt for å utvikle et individuelt behandlingsopplegg for hvert enkelt barn (Guitar & McCauley, 2010).

I behandling med barn som stammer innebærer det å bli kjent med barnet ved å lytte og finne ut hvordan barnet har det. Det vil i mange tilfeller arbeides med forebygging av stammingen, og vende om på den negativ utvikling på det personlige plan, men det finnes ingen klar metode for hvordan man skal jobbe med alle barn som stammer (Lundeberg, 1995). Sentrale faktorer som alder og hvor lenge barnet har stammet vil påvirke behandlingsopplegget (Rustin et al., 2001) og Conture (2001) viser til at hvilken behandling som velges er mer knyttet til selve stammingen og omfanget, enn barnets kronologiske alder (Conture, 2001). I behandling av skoleelever er metodene ofte mer varierende i forhold til mål og forventinger, og det henger muligens sammen med at det i denne alderen er det mindre sannsynlighet at stammingen vil forsvinne helt (Guitar & McCauley, 2010).

I litteraturen skiller man mellom indirekte og direkte behandling i forhold til små barn (Lundeberg, 1995), og hvilken behandlingstilnærming man skal velge kan være utfordrende. Conture (2001) viser til at det vil være lettere hos barn som går inn under ytterpunktene, hvor det ofte vil være direkte behandling for de barna som har stammet noen år, og indirekte behandling for de som akkurat har begynt å stamme. Det er mange barn som ikke går inn under disse to ytterpunktene, og det er ofte her det er vanskelig å velge behandlingsmetode (Conture, 2001).

4.1.1 Indirekte behandling

Den indirekte behandlingen begynner allerede under kartleggingen. En vurdering inkluderer blant annet beskrivelser fra foreldre og observasjon av familierelasjonen (Guitar, 2006). Barnets hjem har en viktig påvirkning i forhold til barns utvikling av kommunikasjonsferdigheter (Rusitin et al., 2001), og i den indirekte behandlingen vil det parallelt være fokus på barnet og et samarbeid med barnets miljø, særlig foreldrene (Conture, 2001). Ved den indirekte behandling vil det i starten fokuseres på familien og redusere deres bekymring, ved å forsøke og forstå deres følelser, og hjelpe til å endre enkelte sider av familie-barn relasjonen (Guitar, 2006). Foreldrene vil gjerne gjøre det som er beste for barnet, og dersom de opplever respekt, støtte og får ulike råd kan dette være til stor nytte både for foreldre og barnet (Conture, 2001). Richels & Conture (2007) har utarbeidet ulike forslag og råd som man kan gi til foreldre og andre i barnets omgivelse. Det går blant annet ut på å holde et normalt tempo på talen, bruke enklere setninger og unngå å korrigere barnets tale.

Det er logopeden som har veiledning, spesielt til foreldre, men også til andre i barnets nære miljø, samt barnehagepersonale eller ansatte på skolen (Lundeberg, 1995), og den indirekte behandlingen går i hovedsak ut på veiledning, rådgivning og modellering (Conture, 2001). Ved å dele informasjon, samtale og gi råd, kan det hjelpe foreldrene og andre i den nære omgivelse til å sørge for at barnets miljø bidrar til en optimal utvikling av taleflyten til barnet (Conture, 2001). Stammer går ofte igjen i familier, og det kan derfor være en kjent situasjon for foreldre ved at de selv stammer og/eller har noen familiemedlemmer som stammer (Conture, 2001).

Desto yngre barna er, dess mer virker det som foreldrene er viktig i arbeidet. Barn blir mer selvstendige i arbeidet med stammingen når de blir eldre (Lundeberg, 1995). I denne oppgaven vil det også omhandle de yngste elevene, og skolesituasjonen kan for mange barn som stammer være utfordrende. Et samarbeid og hjelp av lærere til å overføre de flyt fremmende teknikkene inn i skolemiljøet kan være til stor fordel for eleven (Rustin et al, 2001).

4.1.2 Direkte behandling

De siste årene er det flere stammebehandlere som har begynt å foretrekke den direkte behandling også når det gjelder tidlig stamming (Bloodstein, 1995). I arbeid med barn som har mer avanserte tegn ved stammingen vil det ofte brukes direkte behandling (Guitar, 2006). Dersom et barn har flere kjennetegn på stammingen, og kommer fra en familie hvor det er stamming er det ofte nødvendig med direkte behandling (Botterill, Kelman & Rustin, 1991). Ved den direkte behandling kan det involvere foreldre, men ofte ikke i samme grad som det er ved den indirekte behandling. Samtale med barnet om deres stamming kan være en del av den direkte tilnærmingen (Conture, 2001).

Den direkte behandlingen går ut på å endre barnets tale og negative atferd (Conture, 2001). Flytforming og modifikasjon er to hovedretninger innenfor direkte behandling, hvor de begge arbeider med å øke flyten (Guitar, 2006). Det arbeides ikke i like stor grad med flytskapende teknikker og stammemodifikasjon med de aller yngste barna som det gjøres med ungdom og voksne. Flytforming har fokus på innlæring av ulike flytskapende teknikker som skal fremme flyt, mens det i stammemodifikasjon arbeides i større grad med følelser og holdninger. Her fokuseres det på å gjøre stammeøyeblikket lettere og redusere barnets frykt. I den integrerte tilnærmingen arbeides det med både flytskapende teknikker og med å modifisere selve stammeøyeblikket (Guitar, 2006).

Et eksempel på direkte behandlingsopplegg for førskolebarn er Lidcombeprogrammet, hvor det fokuseres direkte på barnets tale, og foreldrene får veiledning av logoped på hvordan de kan gjennomføre behandling i forhold til barnets stamming (Harrison, Onslow & Rousseau, 2007). Programmet foregår over to faser, og målet i første fase er å redusere barnets stamming. Foreldrene besøker logopeden jevnlig for veiledning og oppfølging, hvor de skal rose barnets flyt og korrigere stammingen i barnets naturlige miljø (Kalinowski &

Saltuklaroglu, 2006; Guitar, 2006). Det er når stammingen er delvis eller helt borte at man går over til neste fase, hvor foreldrene skal uten logopeden fortsette med direkte behandling med mål om bevare reduksjonen eller ingen stamming (Kalinowski & Saltuklaroglu, 2006).

4.2 Logopedens rolle

I henhold til Norsk Logopedlag (NLL) sine yrkesetiske retningslinjer kan en logoped gi behandling til personer med vansker innenfor tale, språk, stemme og svelging. Forebyggende arbeid, utviklingsarbeid og diagnostisering er også en del av logopedens arbeidsrolle (NLL, 2009).

I arbeid med barn som stammer bør man reflektere over hvordan man er i behandlingssituasjonene. Conture (2001) har utarbeidet seks egenskaper for å bli en god logoped, hvor de tre første er hentet fra Van Riper. Den første egenskapen er *empati*, og det å kunne forstå og forestille seg hvordan den som stammer har det (Gonture, 2001; Guitar, 2006). Den neste er *varme*, og det handler om hvordan logopeden møter personen. Det essensielle er at logopeden viser at man bryr seg, og at personen må få være akkurat den man er. *Genuint* til stede er også en viktig egenskap som trekkes frem, det vil si at logopeden er åpen og seg selv (Conture, 2001). En logoped må kunne *lytte*, ved å delta i samtaler og svare på ulike spørsmål som kommer frem under behandlingssituasjonen. I behandlingen må logopeden kunne *justere og være fleksibel*, selv hvor godt forberedt man er kan det oppstå nye situasjoner eller samtalen tar en helt annen retning. Den siste egenskapen er *raske og nøyaktige observasjoner av atferden* (Conture, 2001). Dette er viktige egenskaper hos logopedene i møte med mennesker med språk- og talevansker, også barn som stammer.

4.3 Bruk av bøker og annet materiale i samtale med barn om stammer

En god bok skal blant annet gi barn en forståelse, opplevelse og innsikt, og boka må inspirere barnet (Stemshaug, 2002). Barn har ulike teksterfaringer og individuelle livserfaringer, og det vil de ta med seg når de møter en bok og bygge en mening ut fra det (Slettan, 2010). Det er viktig at den boka som brukes er tilpasset barnets modningsnivå, og innholdet i boka bør gi muligheter for identifisering og hentet fra barnets miljø. Det verbale må gi forståelse og opplevelse hos barnet, samt at det ikke bør være vanskelige ord og lange avsnitt (Stemshaug,

2002). Dersom det er tegninger i barnebøker bør de være tilpasset barn ved å være klare og enkle med rene og gode farger. Bildene bør være klare fotografiske gjengivelser, hvor det i bakgrunnen ikke er noe som er forstyrrende (Stemshaug, 2002). I bøker hvor det er både tekst og bilde, vil det verbale og visuelle spille sammen (Slettan, 2010).

Bildebøker med mer kompleks handling og flere detaljer kan være et godt materiell for voksne, til å hjelpe barn med problemer som kan være vanskelig. Innholdet og den opplevelsen barna får av boka kan være et utgangspunkt til samtale, og barn får mulighet til å sette ord på sine følelser (Stemshaug, 2002).

Personer som arbeider med barnet som stammer og andre voksne i barnets omgivelse bør skape situasjoner som fremmer mer flyt. Rim, regler, hermeleker og sang kan benyttes (Høigård, 2004), og barn har ofte stor glede av å bruke ulike språklige ferdigheter i lek og kreativ utfoldelse. Det kan også være en fin innfallsvinkel til å få barn til å gi uttrykk for sine tanker (Fossen, 2004). I henhold til Stemshaug (2002) kan leketøy og annet relatert materiale være et godt utgangspunkt til å få i gang en samspillprosess med barn (Stemshaug, 2002). Leken er også en viktig aktivitet som stimulerer og utvikler alle sider ved barnet, og det er en kommunikasjonskanal mellom barnet og omgivelsene (Hoven, 2002). Det ser ut til at barn som stammer snakker mer flytende når de er i lekeroller (Sjøvik, 2002).

5 Metode

Problemstillingen i denne undersøkelsen er: *Hvordan vurderer logopeder barneboka "Mikkel - en dreng der stammer" i behandling av barn som stammer*? Det er ulike syn på hvordan man skal jobbe med barn som stammer, og det finnes ikke et behandlingsopplegg som passer alle barn som stammer (Starkweather, 1999). Jeg ønsker med denne undersøkelsen å få frem hvordan logopeder vurderer den danske barneboka "Mikkel - en dreng der stammer". Boka skal brukes sammen med barn som stammer.

I det følgende vil jeg beskrive hvilke "verktøy" jeg har brukt for å finne svar på min problemstilling og forskningsspørsmål. Jeg vil starte med å gi en beskrivelse av valg av metode, det kvalitative forskningsintervjuet, utvalgsprosessen og en presentasjon av barneboka. Videre en presentasjon av intervjuguiden, gjennomføringen og bearbeiding og analyse av datainnsamlingen, deretter studiens validitet og reliabilitet og undersøkelsens etiske hensyn.

5.1 Kvalitativ metode

En forskningsprosess kan enten være kvantitativ eller kvalitativ, og disse begrepene står i motsetning til hverandre (Brinkmann & Tanggaard, 2012). Ved kvantitative studier er det en nokså bestemt utvikling av fasene i forskningsprosessen, mens det i kvalitative studier er mindre fastlagt (Dalen, 2011). I kvantitativ forskning undersøkes det hvor mye det finnes av noe, og man er opptatt av kvantiteter. Kvalitativ forskning vil vanligvis innebære at man er opptatt av hvordan noe gjøres, oppleves, sies, utvikles eller framstår (Brinkmann & Tanggaard, 2012).

Postholm (2010) sier at kvalitative forskere vil nærme seg sin forskning med et utgangspunkt i noen antagelser eller et syn på verden. Det vektlegges å forstå deltakernes perspektiv i kvalitativ forskning, og dette perspektivet avgjør om forskerens tidligere antagelser vil opprettholdes (Postholm, 2010). I kvalitativ forskning er deltakernes meninger og intensjoner sentralt (Befring, 2002), og i følge Dalen (2011) handler kvalitativ forskning om "å få en dypere innsikt i hvordan mennesker forholder seg til sin livssituasjon" (s.15). Jeg ønsker med denne undersøkelsen å få et dypere innblikk i informantenes opplevelser og tanker, samt

erfaringer med barneboka. Dette er i tråd med problemstillingen og forskningsspørsmålene, og jeg har i denne undersøkelsen valgt en kvalitativ metode.

5.1.1 Fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming

Den vitenskapelig ramme i denne undersøkelsen er fenomenologi og hermeneutikk. Det som gjenspeiler fenomenologien i kvalitativ forskning er at man er opptatt av å forstå de sosiale fenomener sett ut fra deltagerens egne perspektiver (Kvale & Brinkmann, 2012). Verden skal beskrives slik informantene opplever den, og ut fra den forståelse av ”at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter” (Kvale & Brinkmann, 2012, s. 45). Det er gjennom samtale man vil få tak i opplevelsen til deltagerne (Postholm, 2010). I denne undersøkelsen ønsker jeg med et fenomenologisk bakteppe at informantene skal fortelle om deres opplevelser, og at jeg kan få et innblikk i informantenes ”verden”, hvor de deler tanker og erfaringer.

Fortolkning av mening står sentralt i hermeneutikken (Dalen, 2011), og forskeren skal forsøke å oppdage eller få frem meningen i det deltagerne formidler (Postholm, 2010). I hermeneutikken blir språket, både muntlig og skriftlig vurdert som en tekst (Postholm, 2010), og tolkerens forhåndskunnskap om tekstens tema vektlegges. Hensikten med fortolkningen er å få en allmenn og gyldig forståelse av teksten (Kvale & Brinkmann, 2012). I tolkningen av mitt datamateriale vil jeg ha med meg den hermeneutiske tankegangen, hvor jeg som tolker vil møte teksten med åpenhet og forståelse, for å finne ut hvordan logoped vurderer brukerverdien av barneboka i behandling av barn som stammer.

5.2 Intervju som forskningsmetode

Kvalitativ data kan samles på ulike måter, og det kan være av ulike slag. Intervju er en av metodene (Befring, 2002), og det er den metoden som er mest utbredt innenfor kvalitativ forskning (Tanggaard & Brinkmann, 2012). Det kvalitative forskningsintervjuet søker i følge Kvale & Brinkmann (2012) ”å forstå verden sett fra intervjupersonenes side. Å få frem betydningen av folks erfaringer og å avdekke deres opplevelse av verden, forut for vitenskapelige forklaringer, er et mål” (s. 21).

Det var ønskelig å få et dypere innblikk i informantenes egne erfaringer og tanker i denne undersøkelsen, noe Dalen (2011) viser til at det kvalitative forskningsintervjuet egner seg

godt til. Jeg har derfor valgt intervju som forskningsmetode for innsamling av data, og for å finne svar på min problemstilling og forskningsspørsmålene.

Strukturen i et forskningsintervju ligner den daglige samtalen, men det involverer også en bestemt metode og spørreteknikk (Kvale & Brinkmann, 2012). Et forskningsintervju kan deles inn i åpent, semistrukturert og strukturert (Dalen, 2011). Ved et semistrukturert intervju vil det verken være en lukket spørreskjemasamtale eller en åpen samtale (Kvale & Brinkmann, 2012). Det var under intervjusituasjonen ønskelig å stille planlagte spørsmål, men samtidig ha muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål og variere på rekkefølgen underveis (Dalen, 2011). Det var derfor naturlig å gå for et semistrukturert intervju. Samtalene i et semistrukturert intervju vil også være fokusert mot et tema som forskeren har valgt ut (Dalen, 2011).

Den kvalitative analysen begynner med en gang forskeren går inn i feltet som skal undersøkes, og vedvarer gjennom hele forskningsprosessen (Postholm, 2010). Forskeren vil i en intervjusituasjon, og i innsamlingen av data stille med en førforståelse (Dalen, 2011). Dalen (2011) viser til at det sentrale er at forskeren bruker førforståelsen slik at den åpner for forståelse av informantenes opplevelser og utsagn.

5.3 Utvalg

Valg av informanter er et viktig tema i kvalitativ forskning (Dalen, 2011) og utvalget er ofte lite (Gall, Gall & Borg, 2007). I henhold til Dalen (2011) er gjennomføring av datainnsamlingen og bearbeidingsprosessen tidkrevende, og antall informanter bør derfor ikke være så stort.

Jeg ønsket før jeg startet undersøkelsen å ha et utvalg som bestod av fire logopeder, hvor de alle hadde arbeidserfaring på minimum to år med barn som stammer. Aldersgruppen informantene skulle arbeide med var fra fire til syv år. Det var også ønskelig at informantene skulle bruke boka over en lengre periode, og gjerne med flere barn, slik at informantene fikk mulighet til å bli godt kjent med bruken av boka, og erfaringer med flere barn som stammer. Ved at jeg skulle få gjennomført undersøkelsen innenfor tidsrammen, valgte jeg derfor at informantene skulle bruke boka på minimum ett barn over en periode på to til tre ganger. Det var et ønske at utvalget skulle bestå av to som jobber med førskolebarn og to som jobber med

de yngste skoleelevene. Dette fordi det kunne være interessant å få et innblikk i om boka passer for begge aldersgrupper, og om det er noen ulikheter. Av praktiske og tidsmessige grunner valgte jeg at informantene skulle arbeide i Osloregionen. Grunnen til dette er at innsamlingen av data vil bli gjennomført noe seint med tanke på at informantene skal bruke boka en periode, og det var ønskelig å gjennomføre intervjuene så tidlig som mulig.

5.3.1 Veien til informantene

Det ble i perioden mellom desember til januar sendt ut en mail til mange logopeder i Oslo med forespørsel om deltagelse i mitt masterprosjekt, som inneholdt et informasjonsskriv og en presentasjon av boka (vedlegg 1). Flere logopeder ble også kontaktet per telefon. Det var få tilbakemeldinger på mail, og av de som svarte var det noen som anså det som tidkrevende å sette seg inn i noe nytt, mens andre arbeidet på daværende tidspunkt ikke med barn som stammer innenfor den gitte aldersgruppen. Per telefon var responsen noe blandet, det var noen som var positive, men arbeidet for tiden ikke med barn som stammer, mens andre ønsket ikke å delta. I første runde fikk jeg positiv tilbakemelding fra kun en informant.

Grunnet lite og blandende tilbakemeldinger, og det var ønskelig med flere informanter prøvde jeg å kontakte flere logopeder som arbeidet både i og utenfor Oslo, per telefon og på mail. Det var også denne gangen lite respons, og jeg måtte derfor tenke annerledes, og gjøre om på kriteriene. To av mine medstudenter arbeider som logopeder, og de sa seg villig til å delta i mitt prosjekt. Via kontakter fikk jeg også tilslutt positiv respons, og en informant til. Etter mange mail og telefoner, og hjelp av kontakter og medstudenter endte jeg til slutt opp med fire informanter.

5.3.2 Informantene

Grunnet en vanskelig prosess med å finne informanter forandret jeg derfor kriteriet om arbeidserfaring på to år med barn som stammer, til at informantene måtte jobbe som logoped med barn mellom fire til syv år som stammer. Jeg valgte å beholde kriteriet om at boka skulle brukes på barn som stammer over en periode på to til tre ganger, selv om utvalgsprosessen tok lengre tid enn planlagt, og innsamlingen av data ble noe forsinket. Dette anså jeg som meget viktig, slik at informantene fikk god erfaring med å bruke boka, og et bedre utgangspunkt til å gi en vurdering av barneboka.

De endelige kriteriene for informantene ble:

- Jobber som logoped
- Arbeider med barn mellom fire til syv år som stammer
- Må bruke boka over en periode på to til tre ganger

Av praktiske grunner jobber informantene i Osloregionen.

Jeg endte som sagt til slutt opp med fire informanter, hvor alle informantene er kvinner. Flertallet av Norges logopeder er kvinner, og det kan være grunnen til at det er bare kvinner som er med i undersøkelsen. Det ble en skjev fordeling i forhold til arbeid i skole og barnehage, hvor en informant jobber med førskolebarn, mens tre informanter arbeider med skoleelever. Alle informantene har arbeidet med barn som stammer omtrent like lenge som de har jobbet som logoped. Informantene sin arbeidserfaring med barn som stammer variere fra cirka tre måneder til fire års erfaring.

Tabell 1: Oversikt over utvalget

	Arbeidserfaring med barn som stammer	Aldersgruppen som informantene arbeider med
Informant 1	Siden 2010	Arbeider med førskolebarn
Informant 2	Siden 2012	Arbeider med skoleelever
Informant 3	Begynnelsen av 2013	Arbeider med skoleelever
Informant 4	Siden 2009	Arbeider med skoleelever

5.4 ”Mikkel - en dreng der stammer”

Boka ”Mikkel - en dreng der stammer” (vedlegg 4) er gitt ut av Special-pædagogisk forlag i Danmark for første gang i 1992, og skrevet av forfatterne Sine Erbs, Anny Gosvig og Anne Pia Jordan (Erbs et al., 1992). I følge Special-pædagogisk forlag er boka beregnet på barn mellom tre til fem år (Special-pædagogisk forlag), men i selve boka står det ikke hvilken aldersgruppe den passer best for. Jeg vil i det følgende starte med forfatterens begrunnelse for å skrive boka om Mikkel, videre en presentasjon og et innblikk i innholdet i barneboka. Avslutningsvis en fremstilling av malen som er laget for å brukes til boka.

5.4.1 Forfatterens begrunnelse

Jeg tok kontakt med Anny Gosvig på mail som er av de danske forfatterne til barneboka ”Mikkel - en dreng der stammer”. Jeg vil redegjøre for det som ble skrevet i mailen, oversatt til norsk.

Forfatteren forteller i mailen at bakgrunnen for å skrive boka var at det ikke er skrevet mange opplesningsbøker til små barn som stammer, men kun mye teori til voksne. Tanken bak boka er at man leser (dialog lesning), og snakker med barna om hvordan de har det når de stammer. Barn som stammer får ikke alltid sagt det man vil si, og man skaper dermed en bedre forståelse for barna, når Mikkel eller andre har gjentakelser, eller henger fast i det man vil si. Dette tror hun og de to andre forfatterne er med på å skape den roen barna trenger, og samtidig får barna aksept for at det er i orden at de stammer.

5.4.2 Innholdet i boka

Barneboka er en opplesningsbok for barn, og beskriver noen av de følelsene barn som stammer kan oppleve (Special-pædagogisk forlag). Mikkel er hovedpersonen i boka, og han er fem år gammel. Daglig kommer Mikkel i situasjoner hvor han kommer til kort språklig. Han opplever at det er vanskelig å snakke på grunn av stammingen, og å komme til orde når andre snakker. Dette gjør Mikkel både redd og irritert, og slike følelser holder han for seg selv (Erbs et al., 1992).

”Mikkel - en dreng der stammer” er på 19 sider, med ulike situasjoner, tekst og bilder på hver side, og hvor side 18 til 19 er rettet mot de voksne. Bildene i boka er tegninger, hvor det inne i boka er gjennomgående i fargene rød, rosa, sort og hvit. I boka får man et innblikk i ulike

følelser og holdninger som barn som stammer kan oppleve, men også andre sentrale trekk ved stammingen. Denne undersøkelsen omhandler blant annet en vurdering av tegninger, tekst og situasjoner i boka, samt hvordan disse aspektene egner seg som et utgangspunkt for å snakke med barn om stammingen. Jeg vil i det følgende gå grundig inn i innholdet, hvor jeg deler det inn etter situasjonene i boka.

Første møte med Mikkel

I starten av boka møter man hovedpersonen Mikkel. Han er en helt vanlig gutt som kan mange ting, men noen ganger glemmer han det, og det er når han stammer (Erbs et al., 1992).

Bordsituasjonen

Neste situasjon foregår rundt kjøkkenbordet, hvor storesøster, lillesøster og foreldrene er samlet til frokost. Mikkel lurere på hvem som skal følge han til barnehagen, men det er best å la de andre snakke, det er for vanskelig å spørre (Erbs et al., 1992).

Hyggeklubben

Videre i boka er Mikkel i barnehagen, hvor de samles i hyggeklubben. Mikkel skal bli hentet av farfar, noe han gjerne vil fortelle om, men alle de andre barna prater. Først når det er Mikkel sin tur, sitter ordene fast i halsen og han blir svett i hendene og rød i ansiktet. I magen gjør det nesten vondt, og han føler alle ser på han. Pedagogene som er til stede ber Mikkel sette seg ned hos henne. Mikkel merker at pedagogene har god tid, og gjerne vil høre på det han vil fortelle. Mikkel har repetisjoner, men han får sagt det han ønsker (Erbs et al., 1992).

Lekeplassen

Neste situasjon er ute på lekeplassen i barnehagen, hvor Mikkel spør noen barn om de vil leke. Ordene setter seg fast nede i halsen til Mikkel, og ordene henger seg fast. Barna spør hvorfor Mikkel snakker slik, ”det gjør jeg bare...” svarer Mikkel (Erbs et al., 1992).

Mikkel og farfar

Farfar kommer til barnehagen for å hente Mikkel, og Mikkel har repetisjoner. Farfar spør pedagogene om hvorfor gutten ikke snakker ordentlig. Mikkel hører dette og lurere på om farfar kanskje ikke liker han lenger, men han liker å være med farfar. De begge går fra barnehagen og lager en fuglekasse, og Mikkel forteller om hva han har gjort i barnehagen. Farfar sier til Mikkel at han må ta det med ro når han snakker, og at han har god tid. Mikkel blir sur og lei

seg, og lurer på om det er fordi ordene noen ganger sitter fast i halsen og han stammer. Han vil ikke fortelle mer. Farfar kommer bort til Mikkel, og lar han få bestemme hvor fuglekassen skal henge. Mikkel er ikke sur lenger (Erbs et al., 1992).

5.4.3 Malen

Jeg utarbeidet en mal (vedlegg 3) som informantene kunne bruke til boka, dette for å sikre at boka ble brukt på en så lik måte som mulig, og en veiledning til informantene. Det presiseres at det er ønskelig at malen følges slavisk, men dersom informantene mener malen ikke er tilpasset barnets alder og stammeutvikling, kan spørsmålene omformuleres. I malen er det skrevet spørsmål til utvalgte sider i boka, hvor man først finner sidetall, og en oppsummering av det mest sentrale fra disse sidene. Deretter kommer det aktuelle spørsmål for å få til en samtale med barnet om stamming. Dersom barnet svarer ja på spørsmålet, er det i malen skrevet oppfølgingsspørsmål. Eksempel på dette kan være: hva hendte da?

Med tanke på at jeg har valgt å legge vekt på følelser og holdninger i denne undersøkelsen er det laget flest spørsmål som omhandler følelser- og holdningsaspektet, men det er også spørsmål om blant annet selve kjernestamming, hvor det er ønskelig at informantene tar stammingen i egen munn.

5.5 Intervjuguide

I undersøkelser hvor det benyttes intervju vil det i de fleste tilfeller være nødvendig å lage en intervjuguide. Det er også viktig å utarbeide en grundig intervjuguide, dette fordi det informantene forteller bør være utfyllende og fyldig, med tanke på at det er datamaterialet i undersøkelsen (Dalen, 2011). I denne undersøkelsen ble det utarbeidet en intervjuguide (vedlegg 2) med spørsmål som skal belyse de viktigste områdene, med utgangspunkt i forskningsspørsmålene som er presentert innledningsvis. Intervjuguiden er delt inn i fem temaer, med underliggende spørsmål. Jeg vil i det følgende gi en fremstilling av de ulike temaene.

Intervjuguiden begynner med *innledende spørsmål* om arbeidserfaring, og hvordan informantene holder seg oppdatert. I henhold til Dalen (2011) er det viktig å starte med spørsmål som får informanten til å føle seg avslappet.

Videre i intervjuguiden går det over til *selve barneboka og malen* som kan brukes til boka, og her fokuseres det på hvilke tanker og erfaringer informantene har av innholdet i boka og av malen. Det er flere spørsmål som går direkte på hvordan informantene vurderer situasjonene, tekst og tegninger, og positive og mindre positive erfaringer av innholdet i boka.

Holdninger og følelser er tredje tema i intervjuguiden. Jeg valgte å ha spørsmål om hva informantene legger i begrepene, og i hvilken grad det arbeides med følelser og holdninger. Videre hvordan boka var som et utgangspunkt til å snakke med barn som stammer om følelser og holdninger. Jeg ønsket med dette å få et innblikk i informantenes tanker i forhold til behandling av de yngste barn som stammer, og bokas brukerverdi i forhold til disse to begrepene.

Boka tar for seg ulike generelle *trekk ved stamming*. Jeg valgte å ha spørsmål som omhandler i hvilken grad det arbeides med kjernestamming (repetisjoner, forlengelser og blokkeringer), og hvordan informantene opplevde at boka var som et utgangspunkt til å snakke om generelle stammetrekk. Tanken bak dette var å få et innblikk i hvordan informantene jobber med de yngste barna sin kjernestamming, og hvordan boka var egnet i forhold til dette.

Det siste tema omhandlet *ulike refleksjoner etter gjennomføring* av boka. Jeg var her ute etter hvilke refleksjoner informantene satt igjen med etter de hadde brukt boka: fikk informantene noe informasjon av barnet som kan brukes til videre behandling, var boka tilpasset barnets alder og hva har informantene fått ut av det.

5.6 Gjennomføringen

Informantene som takket ja til å delta i mitt forskningsprosjekt fikk før intervjuene tilsendt barneboka om Mikkel (vedlegg 4), et informasjonsskriv (vedlegg 1) og en mal (vedlegg 3) som skulle brukes til boka. Boka og tilhørende materielle ble sendt til informantene på forskjellige tidspunkt, grunnen til dette var at informantene takket ja til deltagelse på ulike tidspunkt. Det var nødvendig at informantene fikk tilsendt boka så raskt jeg fikk positiv respons, med tanke på at de tidsmessige aspektene. Boka skulle brukes over en periode på to til tre ganger med barn som stammer, og gjerne med flere barn, og det vil derfor være behov for noe tid. Tanken bak undersøkelsen var at informantene skulle bruke malen slavisk slik det nevnes tidligere for å sikre mest mulig lik gjennomføring, men det er store forskjeller

innenfor aldersgruppen fire til syv år i forhold til stammeutvikling- og modningsnivå. Det kan derfor være vanskelig å utarbeide en mal som inkluderer alle aldre. Jeg bestemte meg derfor å informere informantene at det var ønskelig at man fulgte malen, men at man kunne tilpasse malen etter barnets stammeutvikling.

Postholm (2010) viser til viktigheten av at forskeren øver seg på gjennomføring av intervjusituasjonen. Det ble derfor foretatt et prøveintervju med en medstudent som jobber som logoped, noe som er viktig i et kvalitativt intervjustudie, både for å få tilbakemeldinger på intervjuguiden og prøve seg selv i intervjusituasjonen (Dalen, 2011). Det tekniske opptaksutstyret ble testet ut før intervjuet, og jeg fikk satt meg godt inn i hvordan det fungerte. Dalen (2011) sier at det er viktig å prøve ut det tekniske opptaksutstyret.

Medstudenten brukte boka på en elev som gikk siste året på barneskolen, og eleven er derfor eldre enn aldersgruppen jeg fokuserer på i denne undersøkelsen. Jeg ville muligens fått mer ut av prøveintervjuet dersom medstudenten hadde brukt boka på et barn som var yngre, men jeg anser det som en nyttig og positiv erfaring.

Etter gjennomføring av prøveintervjuet ble jeg tryggere på intervjusituasjonen med semistrukturert intervju, og min rolle som intervjuer. Jeg fikk tilbakemeldinger på at noen av spørsmålene var uklare, og jeg måtte omformulere intervjuguiden. Prøveintervjuet fikk meg også til å tenke på nye relevante temaer, som jeg også skrev inn i intervjuguiden. Jeg lyttet på båndet etter prøveintervjuet, hvor jeg reflekterte over min egen rolle som intervjuer. I henhold til Dalen (2011) må intervjueren etter prøveintervjuet lytte til båndet, og vurdere egen rolle. Jeg oppdaget at jeg burde roe ned taletempoet, og gi informantene bedre tid til å tenke gjennom spørsmålene.

Informantene sendte en mail til meg etter at de hadde brukt barneboka over en periode, hvor vi avtalte sted, dato og tidspunkt for intervjuet. Et intervju ble gjennomført hjemme hos informanten, og to av intervjuene fant sted på informantenes kontor. Det siste intervjuet var på et av UiO sine kantiner etter stengetid. Postholm (2010) viser til at det er forskerens oppgave å finne et sted uten forstyrrelser. Under alle intervjuene var det stille og rolig, og jeg hørte tydelig hva informantene hadde å fortelle. Jeg startet intervjuet med å fortelle om meg selv til de informantene jeg ikke kjente fra før. Videre informerte jeg informantene om prosjektet, og en gjennomgang av de etiske rettigheter informanten har. Jeg skrev ned ulike stikkord til oppfølgingsspørsmålene underveis i intervjuet slik at jeg hadde en oversikt over

hva som kom frem. Postholm (2010) forteller om viktigheten av nedskrivelse av oppfølgingsspørsmål, men det må være i stikkordsform slik at forsker har full oppmerksomhet mot informant. Intervjuene varte mellom 30 til 45 minutter, og alle intervjuene ble tatt opp ved bruk av teknisk opptaksutstyr. Informantene startet å bruke boka på ulike tidspunkt, det var derfor en halvannen måned mellom første og siste intervju. Etter hvert intervju skrev jeg umiddelbart ned ulike tanker og refleksjoner fra intervjusituasjonen.

5.7 Bearbeiding og analyse av datamaterialet

Hovedtyngden i datamaterialet ved en kvalitativ intervjuundersøkelse vil være informantenes uttalelser (Dalen, 2011). Den kvalitative analysen vil pågå gjennom hele forskningsprosessen slik det nevnes tidligere, men det kommer mer i fokus etter datainnsamlingen (Postholm, 2010). I analyseprosessen må forskeren forsøke å legge sine egne teorier, erfaringer og opplevelser til side, og behandle dataene med åpenhet (Postholm, 2010).

5.7.1 Transkriberingsfasen

Transkribering av et intervju går ut på at man oversetter et verbalt språk til et skriftspråk (Kvale & Brinkmann, 2012), med andre ord vil det si at det som blir fortalt under intervjuet blir nedskrevet til en tekst. Det er denne teksten som er den egentlige grunnleggende empiriske dataen (Kvale & Brinkmann, 2012). Det verbale og skrevne ord er av ulike språklige medier (Tanggaard & Brinkmann, 2012). I transkriberingen vil kroppsspråk og stemmebruk forsvinne, og det kan være vanskelig å skjønne ironi (Tanggaard & Brinkmann, 2012; Kvale & Brinkmann, 2012).

Intervjuene ble transkribert rett etter at de var gjennomført, og dette er en fordel fordi man husker bedre hva informantene har sagt (Tanggaard & Brinkmann, 2012). Jeg transkriberte intervjuene selv, og Dalen (2011) viser til at det er viktig av at forskeren utfører transkriberingen. Ved at man selv utfører transkriberingen blir man også bedre kjent med eget materiell, som kan være til stor hjelp i analyseprosessen (Tanggaard & Brinkmann, 2012; Dalen, 2011). Jeg forsøkte å transkriberte nokså ordrett, men jeg valgte å ikke ta med fyllord, pauser og nøling, dette fordi jeg i denne oppgaven er opptatt av selve meningsinnholdet i det informantene forteller. I transkriberingen valgte jeg å ikke ta med dialekter, dette for å utelukke at informantene er gjenkjennelige. Under transkriberingsprosessen merket jeg at det var utfordrende å vite hvor man skal plassere

komma og punktum, i følge Taangaard & Brinkmann (2012) kan det være en vanskelig oppgave.

5.7.2 Analyse

Etter transkripsjonsprosessen satt jeg igjen med til sammen seks til åtte sider med tekst fra hver informant, og i intervjustudier er det tekstene med informantenes utsagn som tolkeren skal fortolke og forstå (Dalen, 2011). I fortolkningen av datamaterialet var jeg bevisst min rolle som tolker, og den hermeneutiske tankegangen. Det kvalitative datamaterialet må analyseres, og det finnes ulike analytiske tilnærminger som kan benyttes (Dalen, 2011). I analysedelen har jeg valgt å bruke en Grounded Theory - inspirert tilnærming.

Grounded Theory

Det er i Grounded Theory informantenes egne oppfatninger og perspektiver som vil danne grunnlaget for analysen (Dalen, 2011). I Grounded Theory kan man bruke datamaterialet som er samlet inn gjennom intervju, til å finne ny teori (Corbin & Stauss, 2008). Dette gir meg mulighet til å sette meg inn i informantenes utsagn, og se det i lys av relevant teori. Det kan gi meg ny forståelse av hvordan informantene opplever å bruke boka i behandling av barn som stammer.

Koding av data er et viktig ledd i analysen innenfor Grounded Theory, og det kan deles inn i tre kodinger: åpen koding, aksial koding og selektiv koding (Dalen, 2011; Corbin & Strauss, 2008). Dalen (2011) forteller at det er en kodingsprosess, og de ulike kodingene er ulike nivåer i prosessen. Min analyseprosess gjenspeiler nivåene i kodingsprosessene til Grounded Theory. Corbin & Strauss (2008) viser til at åpen og aksial kodning foregår parallelt. Jeg har i det følgende valgt å dele dem opp.

I åpen koding vil konsepter fra rådatamaterialet identifiseres, og datamaterialet deles opp og kategorier dannes (Corbin & Strauss, 2008). Etter at datamaterialet var samlet inn og transkriberingen var gjennomført, skrev jeg ut transkripsjonene. Jeg leste gjennom tekstene nøye flere ganger, slik at jeg fikk et godt innblikk i materialet som var samlet inn. Underveis gjorde jeg meg også noen kommentarer, og understreket viktige ord og ytringer. Videre brukte jeg dataprogrammet NVivo 10. Dalen (2011) forteller at dataprogram kan være til stor hjelp, og brukes ofte i det kvalitative forskningsintervjuet. I NVivo delte jeg opp

datamatematerialet, og gikk grundig inn i materialet. Dette hjalp meg til å få en enda bedre oversikt over informantenes uttalelser. Sentrale begreper, setninger og avsnitt ble samlet og gitt ulike koder. Jeg forsøkte å gå inn i datamaterialet med åpenhet, og ikke være bundet til intervjuguiden, men heller finne ut og forstå hva informantene hadde sagt. Kodene ble sammenlignet, og jeg forsøkte å finne en sammenheng ved å samle de i ulike kategorier. Vi er nå over på neste nivå, aksial koding, hvor man setter sammen datamaterialet fra åpen koding på nye måter (Corbin & Strauss, 2008). I denne prosessen ble det laget nye forbindelser mellom kategoriene, og det ble dannet underkategorier. Etter denne analyseprosessen satt jeg igjen 12 underkategorier.

Ved det siste analysenivået selektiv koding, gjelder det er å finne en overordnet forståelse av det fenomenet som undersøkes (Dalen, 2011; Corbin & Strauss, 2008). I datamaterialet var det tre overordnede hovedkategorier som pekte seg ut, og de er som følgende: *innhold, samtalen, behandling*.

I hovedkategorien ”innhold” ble det fem underkategorier: *det visuelle og verbale, stammeøyeblikket, tidsaspektet, stammetrekk og identifisering*. Det ble under hovedkategorien ”samtalen” til slutt fire underkategorier: *gjennomføring, barneboka; følelser og holdninger, aldersgruppen og informasjon*. Den siste hovedkategorien ”behandling” har tre underkategorier: *individualitet, følelser og holdninger og behandlingstilnæringer*.

5.8 Validitet og reliabilitet

Validitet og reliabilitet er oppgavens gyldighet og pålitelighet (Kvale & Brinkmann, 2012). Tidligere var validitet og reliabilitet mest knyttet til kvantitativ forskning. Det har forandret seg, men det benyttes andre begreper og annen terminologi i kvalitativ forskning (Dalen, 2011). Kvale & Brinkmann (2012) viser til at man i forhold til validitet og reliabilitet vil stå ovenfor noen epistemologiske spørsmål om intervjuforskningens karakter og kunnskapens objektivitet. Hvorvidt kan kunnskap være objektiv ved at den er hentet via et intervju. Jeg vil i det følgende gi en generell redegjørelse av de to begrepene, og drøfte de utfordringene jeg står ovenfor i min oppgave.

5.8.1 Validitet

Validitet handler om hvorvidt den metode som er valgt er den beste til å undersøke, det den har som formål å undersøke (Postholm, 2010; Kvale & Brinkmann, 2012). I følge Kvale & Brinkmann (2012) er validere å kontrollere, stille spørsmål og teoretisere. Validering av studiet hører ikke til en del av undersøkelsen, men det er gjennomgående i hele forskningsprosessen. Maxwell (1992) har utarbeidet fem kategorier i drøftingen av validitet i kvalitative studier (Maxwell, 1992; Dalen, 2011). Validiteten i denne oppgaven vil i det følgende bli presentert og drøftet med hovedvekt på Maxwells (1992) fire av fem validitetskategorier, hvor jeg trekker inn Kvale & Brinkmann (2012) i den deskriptive validiteten. Evalueringvaliditet er lite sentralt i denne undersøkelsen, og vil derfor ikke kommenteres nærmere.

Deskriptive validitet

Deskriptiv validitet handler i hovedsak om hvor presist man gjengir informantens utsagn og forskerens observasjoner. I en kvalitativ undersøkelse er det viktig at forskeren gjenforteller og beskriver nøyaktig det informantene forteller (Maxwell, 1992). En redegjørelse av hvordan forskeren har samlet inn datamaterialet, og lagt til rette for tolkning og analyse beskrives som deskriptiv validitet (Dalen, 2011). Kvale & Brinkmann (2012) har utarbeidet en oversikt med syv faser, hvor de tar for seg validitetsaspektet gjennom en intervjuundersøkelse. Jeg har i det følgende valgt å vurdere den deskriptive validiteten i min oppgave med utgangspunkt i de syv fasene.

Den første fasen er tematisering (Kvale & Brinkmann, 2012) og jeg har innledningsvis presentert hvorfor jeg ønsker å gjøre denne undersøkelsen. Boka er lite brukt i Norge, og det er få opplesningsbøker for barn som omhandler tema stamming, og barns følelser og holdninger. Hensikten med denne undersøkelsen var å finne ut hvordan logopeder vurderer boka i behandling av barn som stammer. I forskningsspørsmålene har jeg forsøkt å knyttet vurderingen av boka til selve innholdet, ulike relevante stammeaspekter, samt informantenes tanker om behandling av de yngste barna. Dette for å få en helhetsvurdering av boka i behandling av barn som stammer.

Planlegging er den neste fasen (Kvale og Brinkmann, 2012). Valg av kvalitativ metode med intervju som forskningsmetode forklarer jeg ut fra formålet med undersøkelsen.

Intervjuguiden er utarbeidet med utgangspunkt i forskningsspørsmålene, hvor jeg har forsøkt å begrunne hvorfor jeg har valgt de ulike spørsmålene. Videre kommer det en framstilling av gjennomføringen av prøveintervjuet, de fire intervjuene og en beskrivelse av datainnsamlingen. Jeg har forsøkt å ha nøyaktige beskrivelser slik at undersøkelsen skal ha en grundig og åpen framstilling.

De to neste fasene er selvet intervjuet og transkribering (Kvale & Brinkmann, 2012). Jeg hadde før intervjuet forberedt meg godt, ved å sette meg inn temaet stamming og bokas innhold. Samt satt meg godt inn i intervjuguiden. Under intervjusituasjonen forsøkte jeg å være en aktiv lytter, og møte informantens utsagn med åpenhet. Jeg stilte oppfølgings spørsmål, men jeg hadde intervjuguiden tilgjengelig slik at jeg ivaretok strukturen på intervjuet. Ved å møte informantene på denne måten håper jeg at informantens utsagn ble ivaretatt, og at jeg fikk innblikk i informantens opplevelser, tanker og erfaringer. Validitetsvurderingen av selve transkriberingen omhandler overføringen fra en muntlig til skriftlig form (Kvale & Brinkmann, 2012). Lydopptakene var av god kvalitet og jeg hørte godt hva informantene sa. Jeg skrev ned informantens utsagn nøyaktig, med valgte å ta bort nøling, pauser og fyllord. I transkriberingsprosessen forsøkte jeg å ikke gjøre mine egne tolkninger, men sikre at informantens utsagn ble nøyaktig nedtegnet.

Validitet i forhold til analysering er den neste fasen (Kvale & Brinkmann, 2012). I analysedelen har jeg gitt en framstilling av hvordan jeg delte inn materialet, og kom frem til de ulike hovedkategoriene og underkategoriene, med utgangspunkt i Grounded Theory. Det sentrale i analyseprosessen var å få frem informantens uttalelser, og det reelle bildet av vurderingen av boka. Jeg har forsøkt å tolke datamaterialet med åpenhet, hvor jeg ikke var bundet til førforståelsen eller intervjuguiden, og hadde med meg den hermeneutiske tankegangen.

De to siste fasene er validering og rapportering. Validering omhandler en vurdering om de valideringsformer som er brukt i oppgaven er relevante, mens den endelig rapporten skal gi valide beskrivelser av de hovedfunnene som presenteres i undersøkelsen (Kvale & Brinkmann, 2012). Jeg har forsøkt å beskrive de mest valide funnene i resultatene, hvor det sentrale var å få frem informantens ”stemme”.

Tolkningsvaliditet

Tolkningsvaliditeten handler om gyldigheten av forskerens tolkninger av informantenes forståelse, og deres tanker, følelser og handlinger (Maxwell, 1992). Dersom det stilles gode spørsmål i intervjusituasjonen som åpner for fyldige og relevante uttalelser fra informantene vil det stryke validiteten i datamaterialet (Dalen, 2011). I utarbeidelsen av intervjuguiden forsøkte jeg å lage spørsmål som åpnet for tykke og gode beskrivelser. Jeg opplevde at informantene hadde mye å fortelle om temaet, og det var et godt utgangspunkt for videre tolkning. Det er også viktig å bemerke seg at dersom jeg hadde stilt andre spørsmål, kunne jeg fått andre svar.

I analysen og utarbeidelsen av kategorier, med utgangspunkt av Grounded Theory, forsøkte jeg å gå inn i datamaterialet med åpenhet, og legget til side min egen førforståelse. Maxwell (1992) viser til at forskeren ikke har direkte tilgang til informantenes meninger, men blir konstruert på bakgrunn av informantenes forklaringer. I denne oppgaven er det informantenes opplevelser, erfaringer og tanker som er sentralt. Underveis i tolkningsprosessen forsøkte jeg å få frem informantenes meninger, men jeg er innforstått med min rolle som forsker og at resultatene er konstruert av både meg og informantene.

Teoretisk validitet

Den teoretiske validiteten går utover de beskrivelser og tolkninger som er i undersøkelsen. Validiteten vurderes ut fra om den teori som forskeren bruker i oppgaven er et godt utgangspunkt til å forklare det fenomenet som studeres (Maxwell, 1992). I denne undersøkelsen har jeg forsøkt å forklare og belyse teori med utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmålene. Jeg har valgt å dele teoridelen inn i tre kapiteler, hvor jeg har forsøkt å presentere relevant teori. Hovedfunnene med hovedkategorier og underkategorier har jeg knyttet opp til teorien i oppgaven, hvor jeg mener dette fanger kjernen i datamaterialet.

Generalisering

Generalisering referer til om funn fra undersøkelsen kan overføres til andre tider, personer og situasjoner (Maxwell, 1992). I denne intervjuundersøkelsen er det logopeders opplevelser, tanker og erfaringer av boka som er sentralt, og det kan være vanskelig å generalisere med statistikk på samme måte som ved en kvantitativ studie. Kvale & Brinkmann (2012) forteller

at det i intervjuundersøkelser kan være vanskelig å generalisere funnene, fordi det ofte er få personer som intervjues.

En svakhet i forhold til generaliseringen er at det er bare fire kvinner som er med i undersøkelsen, alle informantene jobber i Osloregionen og arbeidserfaringen varierer fra tre måneder til fire år. Dersom det hadde vært en større variasjon hos utvalget ville det muligens vært mer overførbart, men resultatene kan illustrere noen av logopeders tanker, erfaringer og opplevelser av boka.

5.8.1 Reliabilitet

Reliabiliteten handler om forskningsresultatenes pålitelighet og konsistens, og hvorvidt resultatene kan ved andre tidspunkter reproduseres av andre forskere ved å bruke den samme metoden (Kvale & Brinkmann, 2012). Reliabiliteten i kvantitative forskninger forutsetter at innsamlingen og analysen kan prøves ut nøyaktig av andre forskere, slike krav til etterprøving av resultatene kan være vanskelig i den kvalitative forskningen (Dalen, 2011). Postholm (2010) forteller at reproduseringen av resultater ikke samsvarer med den logikken det er i det kvalitative intervjuet. I kvalitative undersøkelser vil omstendigheten og informantene endre seg (Dalen, 2011), og i intervjusituasjonen vil informantene muligens gi de samme eller ulike svar til en annen forsker (Kvale & Brinkmann, 2012).

Dalen (2011) viser til viktigheten av at forskere har i de enkelte ledd i forskningsprosessen nøyaktige beskrivelser i forhold til reliabiliteten. I henhold til Maxwell (1992) vil ikke reliabiliteten referere til en del av validiteten, men det involverer en trussel mot validiteten i undersøkelsen. Maxwell (1992) fremhever den deskriptive validitet, og at den muligens vil være svak dersom ulike forskere får ulike resultater av samme hendelse eller situasjon. Det kan være vanskelig i kvalitative undersøkelser å etterprøve resultatene slik det kommer frem ovenfor, og ved et semistrukturert intervju kan det være komplisert for en ny forsker å tre inn i min rolle som intervjuer. Jeg forsøkt å gi så nøyaktige beskrivelser som mulig av undersøkelsen, slik at reliabiliteten og den deskriptive validiteten styrkes.

Det var en av informantene som ikke brukte malen, hun begynte på å bruke boka før det var utarbeidet et mal. Dette kan påvirke oppgavens reliabilitet, men på en annen side var det tre av fire informanter som brukte malen. Ved at det er laget en mal for hvordan boka skal

brukes, og ved å sette krav til informantene om å bruke malen sikrer det både validitet og reliabilitet.

5.9 Etiske hensyn

Dalen (2011) viser til at det ved prosjekter som inneholder sensitive opplysninger må det sendes inn et meldeskjema til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Det var ved prosjektets start usikkert om det var nødvendig å melde prosjektet til NSD, med tanke på at undersøkelsen går ut på å vurdere en bok. Jeg tok en telefon til NSD ved begynnelsen av prosjektet, og det viste seg at det ikke var nødvendig å sende et meldeskjema, siden det ikke involverer personlige opplysninger.

Jeg har i mine etiske refleksjoner tatt utgangspunkt i de retningslinjer som er formulert av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH, 2006). Videre vil jeg omtale de punktene som er spesielt relevant i min undersøkelse: krav om informert og fritt samtykke og krav om konfidensialitet

Krav om informert og fritt samtykk

I henhold til NESH (NESH, 2006) kan et forskningsprosjekt som involverer personer bare settes i gang etter at deltagerne er informert og fritt samtykke. Informantene har rett til å trekke seg fra prosjektet dersom det er ønskelig, og det skal ikke få noen negative følger for informantene (NESH, 2006). Dalen (2011) viser til viktigheten av at informasjonsbrevet som sendes til informantene er utformet med informasjon om de ovennevnte forholdene.

Informantene fikk tilsendt et informasjonsskriv per mail med forespørsel om deltagelse i prosjektet (vedlegg 1). Dette informasjonsskrivet inneholder informasjon om prosjektet, og hvor det fremheves at det er frivillig å delta i undersøkelsen, og at det er mulig å trekke seg til en hver tid dersom det er ønskelig.

Krav om konfidensialitet

Informantene som deltar i forskningsprosjektet har krav på at informasjonen de gir om personlige forhold, behandles konfidensielt (NESH, 2006). Konfidensialitet er særlig viktig i det kvalitative forskningsintervjuet, dette fordi forsker og informant møtes ansikt til ansikt (Dalen, 2011). Informasjonene som kommer frem under intervjusituasjonen må jeg som forsker behandle med fortrolighet (Dalen, 2011). I henhold til NESH (2006) må

forskningsmaterialitet i de aller fleste tilfeller anonymiseres, og det stilles strenge krav til forskeren. Dalen (2011) viser til at det er viktig at informantene anonymiseres i resultatene som formidles og presenteres.

Alle informantene var innforstått med at intervjuene skulle bli tatt opp, og jeg fortalte informantene at opptakene skulle slettes ved prosjektets avslutning. Jeg startet alle intervjuene med å fortelle at datamaterialet og transkriberingen ville anonymiseres. I denne undersøkelsen har jeg valgt å ikke nevne arbeidssted, og informantene har blitt gitt et nummer både i transkriberingen og resultatene, samt at dialekter er tatt bort i transkripsjonen. Dette for å sikre informantenes anonymitet i dette prosjektet. Intervjuene og transkriberingen har vært oppbevart innelåst.

6 Resultater og drøfting

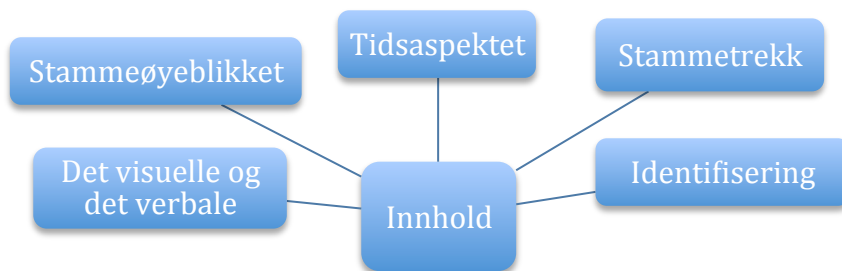
I denne undersøkelsen har jeg forsøkt å belyse hvordan logopeder opplever å bruke barneboka, og hvilke erfaringer og tanker de har i forhold til selve boka. Jeg vil i det følgende gjenta problemstillingen for denne oppgaven: *Hvordan vurderer logopeder barneboka "Mikkel - en dreng der stammer" i behandling av barn som stammer?* Informantene har også ulike uttalelser om behandling i forhold til de yngste barna som stammer.

Videre i dette kapittelet vil jeg forsøke å beskrive vurderingen av barneboka ut fra informantenes utsagn, og deres tanker om hvordan man kan jobbe med de yngste barna som stammer. Dette ved å se informantenes opplevelse, erfaringer og tanker i lys av teori og tolkninger. Informantene er tidligere beskrevet i metodedelen (5.3.2).

Jeg har valgt å dele kapittelet inn i tre hovedpunkter, og dette er i tråd med de tidligere omtalte hovedkategoriene i analyseprosessen. De tre hovedpunktene er som følgende: innhold, samtalen og behandling. Hovedpunktene i dette kapittelet har flere underpunkter, og det er de 12 underkategoriene som er tidligere nevnt i metodekapittel (5.7.2). Det er disse underpunktene som vil fremkomme i dette kapittelet. Jeg vil i det følgende under alle underpunkter først presentere informantenes utsagn fra intervjusituasjonen, og deretter en drøftingsdel av resultatene i lys av relevant teori.

6.1 Bokas innhold

Innholdet i boka handler i hovedsak om Mikkel, hvor man blir kjent med hans tanker om sin stamming. I boka presenteres det flere situasjoner, disse er tidligere beskrevet i metodedel (5.4.2). Gjennom uttalelser fra informantene kommer det frem ulike erfaringer og tanker rundt det visuelle, verbale og situasjoner Mikkels stamming presenteres i. Jeg starter presentasjonen av resultatene med en redegjørelse av informantenes vurdering av det visuelle og verbale, og deretter går jeg i dybden på utvalgte situasjoner som informantene har fremhevet, som er inndelt i tre underpunkter. Avslutningsvis kommer det er fremstilling av identifisering. Dette kan fremstilles i form av figuren nedenfor.

Figur 5: Hovedkategorien innhold

6.1.1 Det visuelle og verbale

I boka finner man tekst og tegninger på hver side, og alle informantene forteller at disse to aspektene samsvarer. Informantene bruker begrepene tegninger og bilder om hverandre. De fire informantene har alle uttalelser om det visuelle og verbale i boka. Alle informantene var positive til det verbale i boka, og forteller at det var passelig med tekst og det var et enkelt språk. I forhold til det visuelle og tegningene i boka omtales det av flere informanter som uttrykksfullt, og budskapet som ønskes formidlet kommer tydelig frem.

Jeg synes denne boka her var veldig enkel, enkelt språk og veldig greie bilder egentlig (Informant 1).

Det er ikke så mye tekst på hver side, og det er bra at det er bilder på hver side (Informant 4).

Jeg var litt skeptisk til at det skulle være mye tekst, men det var det ikke (Informant 3).

Jeg synes det er beskrivende bilder, for du ser Mikkel har veldig karakteristiske ansiktsuttrykk, som viser at han ikke har det så bra. Man kan godt se forskjell på ham når han er blid og når han ikke har det så bra (Informant 2).

Forsiden i boka er i mange ulike farger, mens tegningene har de samme fargene gjennom hele boka, hvor det er fargene sort, rosa, hvit og rød som går igjen. To av informantene stilte spørsmålstegn ved fargebruk, mens en informant var positiv til valg av farger.

Jeg synes det var litt lite med farger i forhold til hva bokas forside innbød til. Jeg var litt nysgjerrig på hvorfor det var sånn (Informant 3).

Tegningene illustrerer godt hvordan han har det. Og veldig greit at det ikke er så mye farger, tenker jeg. For er det så mye farger på illustrasjonene så kan det også få fokuset vekk fra selve budskapet i boka (Informant 2).

Drøfting

Informantenes vurdering av det visuelle og verbale i boka viser at de i hovedsak er positive. Ved at det er tegninger og tekst på hver side, vil det være et samspill mellom det visuelle og verbale i boka (Slettan, 2010). Det verbale fremheves av informantene som enkelt, og i barnebøker bør ordene være enkle og avsnittene ikke alt for lange (Stemshaug, 2002). I forhold til fargebruk er det noe uenighet blant informantene. Stemshaug (2002) viser til viktigheten av at fargene på tegningene bør ha gode og rene farger. Ved at forsiden fremstår med mange ulike farger, kan det være med å skape en forventning om at det vil vedvare gjennom hele boka. Det er en mulighet at boka hadde vært mer inspirerende og uttrykksfull for barnet dersom det hadde vært flere farger, men på en annen side kan det også få fokuset bort fra det man ønsker å formidle slik en av informantene oppfatter det.

6.1.2 Stammeøyeblikket; ”når ordene sitter fast nede i halsen”

Tre av informantene nevnte spesielt en side i boka som spesielt viktig og informativ. Handlingen finner sted i hyggeklubben i barnehagen, og når det er Mikkel sin tur til å snakke sitter ordene fast i halsen. Mikkel får fysiske reaksjoner, og han føler at alle ser på ham. I bildet på denne siden sitter Mikkel i midten, han holder seg til hode, og det er mange øyne som ser på ham. Øynene som er tegnet inn var noe informantene fremhevet som et viktig del av situasjonen på siden.

De øynene, de sier jo så mye (Informant 2).

Veldig fint det bildet på side åtte, hvor han føler at alle stirrer på han og venter på svar (Informant 3).

Flere av informantene forteller at de synes det var positivt at forfatterne bruker ytringen ”ordene sitter fast nede i halsen”. Det kan for barn som stammer være vanskelig å forklare på egenhånd.

Dette var jo egentlig veldig fint, her har de brukt ordene sitter fast nede i halsen (Informant 4).

Det synes jeg var veldig bra, det med å forklare at ordene sitter fast nede i halsen. For det har jeg inntrykk av at elevene har veldig vanskelig for å forklare på egenhånd, mens her blir det jo direkte satt ord på det, ved at Mikkel sier at det sitter fast nede i halsen (Informant 2).

Drøfting

Informantene vurderte at det var positivt at boka hadde en side hvor man tok opp stammeøyeblikket, og hvordan det kan oppleves for et barn som stammer. Stammeøyeblikket kan være noe barn kan relatere seg til. Det at ordene ikke vil ut, kan for mange barn som stammer være en vanskelig situasjon. En slik situasjon kan utløse ulike tanker, følelser og fysiske reaksjoner. Rustin et al. (2001) viser til ”The cycle of stammering” modellen, og hvordan barn sine tanker og følelser rundt situasjoner, vil kunne påvirke de fysiske reaksjonene og taleflyten.

Øynene som er tegnet i boka, og som symboliserer at Mikkel føler alle ser på han fremheves av informantene. Tegningen av øynene kan relateres til hvordan barn opplever det å stå i stammingen, noe som er observerbart. Det kan også trekkes en sammenligning mellom øynene, og hvordan andre ser på barnet når det stammer. Foreldre og andre i barns omgivelse har en viktig rolle i forhold til hvordan barnet føler det blir sett, og reaksjonen fra andre kan være med å påvirke hvilket bilde barnet har av seg selv (Kelman & Nicholas, 2008). Dette gjenspeiler også den tidligere omtalte speilingsmodellen (Rommetveit, 1966). Øynene kan derfor symbolisere både hvilke tanker og følelser barnet har i en slik situasjon, men også hvordan de personene rundt ser, og reagerer på, barnets stamming.

Betegnelsen ”ordene sitter fast nede i halsen” kan karakteriseres som en blokkering. I henhold til Guitar (2006) kan de første tegn til blokkering forekomme i to til åtte års alder, under fasen begynnende stamming. Flere informanter trekker inn at det kan være vanskelig

for barn å sette ord på dette med at ordene sitter fast eller at man har en blokkering. I boka møter et barn som stammer Mikkel som har samme problem, det kan være noe barn fint kan relatere seg til, og som kan gi en lettere forståelse av hva som skjer når ordene ikke kommer frem.

6.1.3 ”Jeg har god tid”

Farfar og pedagogen har sentrale roller i boka, og de er ulike i forhold til hvordan de viser at de har god tid til å la Mikkel få snakke. Farfar er opptatt av å fortelle Mikkel at han har god tid, og at han må ta det med ro når han snakker, mens pedagogen viser at hun har god tid ved å la Mikkel komme å sette seg ved siden av henne. Flere av informantene trekker frem farfars rolle, og forteller at barna som var med i undersøkelsen hadde vanskeligheter med å relatere seg til farfars uttalelser i forhold til det å ha god tid. Mikkel blir på dette tidspunktet lei seg, og ønsker ikke å fortelle mer.

Spesielt den setningen: ”ta det rolig når du prater, jeg har god tid”. Da blir Mikkel lei seg. Jeg tenker at det er viktig at vi voksne som jobber med barn som stammer bruker god tid sammen med barnet. Det kommer kanskje litt sånn(...), side 14 til 15 kan kanskje være litt vanskelig for eleven å forstå, sånn når det blir lest opp (Informant 2).

Det var bare det, måten bestefaren var, i forhold til gutten, for eksempel plutselig ser bestefar litt merkelig ut, og sier: ”ta det rolig når du snakker, jeg har god tid”. Der og da når jeg satt å leste det sammen med gutten, så skjønte han ikke helt hvorfor sa han det (Informant 1).

Informantene trekker også inn pedagogrollen. Det vurderes positivt av informantene at pedagogen ser Mikkel, og at han får tid til å fortelle det han vil.

Og så synes jeg det var fint det med den pedagogiske lederen som da viste liksom at hvis han kunne komme opp, så fikk han også si det han skulle si (Informant 3).

Spesielt det her med den pedagogen, da tenker jeg på innholdet, og det at den voksne ser han gutten og ser at han trenger litt ekstra støtte (Informant 1).

Drøfting

De voksne rundt barn som stammer er viktige støttespillere, og har en sentral rolle. For de aller minste barna er det foreldre og mennesker i den nære omgivelsen som barn i hovedsak kommuniserer med (Rustin et al., 2001). Besteforeldre inngår i den nære familie, og i boka har farfar en rolle som flere informanter reagerer på. Denne reaksjonen er rettet mot hvordan farfar snakker til Mikkel, og at han forteller at Mikkel må ta det med ro når han prater. Mikkel blir i denne situasjonen lei seg. Voksne i barnets omgivelse vil muligens ikke kunne sette seg inn i hvordan det er å stamme, men det må legges til at stamming ofte går igjen i familien, og det kan for foreldre og familie være en kjent problematikk (Ward, 2006; Yairi & Ambrose, 2005; Guitar, 2006). Informantene forteller at man i arbeid med barn som stammer bør bruke god tid, og taletempoet er noe mange logoped jobber mye med, og de voksne rundt barnet veiledes i forhold til at det er viktig at barnet ikke korrigeres (Richels & Conture, 2007). Samt at den voksne bør tenke over sitt eget taletempo i samtale med barn som stammer. Rustin et al. (2001) viser til at voksen ofte har et raskt taletempo. Denne situasjonen med farfar burde muligens vært formidlet på en annen måte, slik at det ble mer gjenkjennbart for barna, men på en annen side er det en mulighet for at det er en kjent problemstilling for andre barn som stammer, enn de som var med i denne undersøkelsen.

Det fremheves av informantene at det er positivt at pedagogen viser at hun har god tid, og Mikkel får den tiden han trenger til å formidle det han ønsker. Barn går på skolen og mange barn går i barnehagen, og det kan innebære at barn som leser boka fint kan relatere seg til pedagogrollen. I denne situasjonen i boka er pedagogen en god rollemodell, hun ser Mikkel. Stamming arter seg ulikt fra barn til barn (Kelman & Nicolas, 2008), og det er mye forvirring rundt vansken og dens årsak (Williams, 2006). Dette kan føre til mye usikkerhet hos personer rundt et barn som stammer. Et samarbeid mellom logoped og ansatte i skole og barnehage, hvor man har fokus på å skape en god hverdag for barnet, er i de aller fleste tilfeller meget verdifullt. Ved å trekke fram pedagogen som en god rollemodell i boka, kan det gi barnet en bekreftelse på at det er akseptert å bruke god tid, og det viktigste er at man får fullført det som en ønsker å fortelle.

6.1.4 Karakteristiske stammetrekk

Mikkel har blant annet gjentakelser, blokkeringer og viser tegn til unngåelsesatferd ved at han unngår ulike situasjoner i boka. Jeg har tidligere nevnt at flere informanter opplevde at

det var positivt at forfatterne bruker betegnelsen ”ordene sitter fast nede i halsen”. I boka er det skrevet inn to eksempler på at Mikkel stammer, og i henhold til malen var det ønskelig at informantene tok stammingen i egen munn på eksempelet ”jeg-jeg-jeg ko-kommer nå”. Flere av informantene forteller at det kunne vært flere eksempler på at stammingen var skrevet inn i boka.

Det kommer jo frem at han stammer, vi skal la-lave en-en fu-fu-fuglekasse for eksempel, det kommer ganske greit fram enkelte plasser, men jeg savner kanskje at det skulle være litt mer stamming utover (Informant 1).

Det var jo noen eksempler her, men det kunne kanskje vært ennå flere eksempler på hvordan Mikkel stammer (Informant 2).

Informantene hadde ulike tanker rundt bordsituasjonen, og det at Mikkel ønsker å si noe, men det er for vanskelig å spørre. En informant forteller at boka har tatt frem fine situasjoner, og har fokus på det at Mikkel unngår å fortelle.

Jeg synes det var fine situasjoner som de hadde tatt fram, om det der at man har lyst til å si noe, men får ikke sagt det som er riktig for en. Også synes de det er spesielt fint at man da heller holder kjeft, ikke sant, også blir man sittende inne med det (Informant 3).

Flere informanter forteller at unngåelsesatferden i boka ikke kommer så tydelig frem. En informant trekker frem bordsituasjonen. Hun legger til at unngåelsesatferden ville muligens kommet klarere frem dersom man hadde fått innblikk i Mikkels tanker

Det kommer ikke så veldig godt frem det med unngåelsesatferd. Jaja, det kommer jo her at han vil heller...det er best å spise yoghurt og la storesøster snakke, men kanskje det kunne kommet enda bedre frem hvis vi fikk innblikk i han sine tanker (Informant 1).

Bordsamtalen fremheves av en informant som meget viktig. Informanten forteller at det er viktig at de som jobber med barn som stammer fokuserer på at barnet får lov til å komme til orde.

Og det har også kommet frem fra elever, at ja, når jeg er hjemme er det så mange som snakker i munn på hverandre, at jeg kommer aldri til orde (Informant 2).

Drøfting

Kjernestammingen med forlengelser, repetisjoner og blokkering er ofte det som forbindes med karakteristiske stammetrekk, som er observerbart (WHO, 2007; Guitar, 2006).

Sekundæratferd, med unngåelsesatferd og fluktatferd kan også trekkes inn ved at mange barn har ulike teknikker for å lette det ubehaget det er å stå i stammingen (Guitar, 2006).

Informantene forteller om kjernestamming og sekundæratferd, og det kan for mange barn som stammer være en kjent problematikk.

I henhold til Guitar (2006) sin fremstilling av stammeutviklingen vil kjernestammingen variere i forhold til alder og hvordan stammingen utvikler seg. Flere av informantene forteller at det kunne vært flere eksempler i boka hvor det var skrevet inn at Mikkel stammer.

Repetisjoner og forlengelser er de første karakteristiske trekk på stamming (Guitar, 2006), og det kan derfor være en kjent problemstilling for de yngste barna som er bevisst sin egen stamming. I boka er det bare eksempler på repetisjoner. Det kan være at dersom det var skrevet inn både repetisjoner og forlengelser flere steder i boka, ville det muligens kommet tydeligere frem at stamming kan oppstå på ulike måter og i ulike situasjoner. Ved å ha flere eksempler kan det også være en mulighet at det vil være lettere for flere barn å relatere det til egen stamming.

Det er forventningen av at man kommer til å stamme som frembringer unngåelsesatferd (Guitar, 2006). I boka er det bordsituasjonen hvor det tydeligst kommer frem at Mikkel unngår å prate på grunn av stamming. Informantene uttaler at unngåelsesatferden ikke kommer så synlig frem i boka, men det vurderes positivt av informantene at man retter fokus mot at noen barn som stammer velger å være stille, fremfor å snakke. Guitar (2006) viser til at det er i fasen overgangsstamming at barnet begynner å frykte stammeøyeblikket og unngåelsesatferden etableres. Barna i denne undersøkelsen har muligens ikke etablert noe unngåelsesatferd, og det kan derfor være vanskelig å relatere seg til dette, men selve bordsituasjonen og bordsamtalen vil for mange små barn være kjent.

6.1.5 Identifisering

Alle informantene forteller at boka er et godt materiale til å identifisere seg med Mikkel. Informantene fremhever at det er positivt at barneboka viser at gutten stammer, og at barn kan kjenne seg igjen i det følelsesmessige.

Jeg tenker at det er veldig fint at denne boka viser at gutten stammer, med at de skriver inn stammingen. Og jeg tenker at det kan gjøre at barnet kan kjenne seg igjen (Informant 1).

Elevene identifiserte seg med gutten veldig lett (Informant 4).

De følelsesmessige tingene tror jeg det kan være vanskelig for barn å sette ord på. Ja, her kan de kanskje kjenne seg igjen i boka og teksten (Informant 2).

En informant nevnte at den første siden i boka er en god begynnelse, fordi her møter man Mikkel som kan mange ting, men det glemmer han av og til når han stammer.

Jeg synes jo den første siden er veldig fin måte å starte på, i og med at det går på det man er god på, og bruker den vinklingen for å kjenne seg igjen i et stammeøyeblikk (Informant 3).

En informant forteller at situasjonene er relevant i forhold til barnets livshverdag, og at barn kan kjenne seg igjen i hendelsesforløpet i boka.

Situasjonene er veldig greie. Tenker at barn i barnehagealder kan relatere seg veldig fint til morra-situasjonen, og til kosekroken som de har i barnehagen, at de har samlingsstund, at de er ute. Jeg tror barn vil relatere seg veldig greit til hendingsforløpet i boka, for det er veldig kjent (Informant 1).

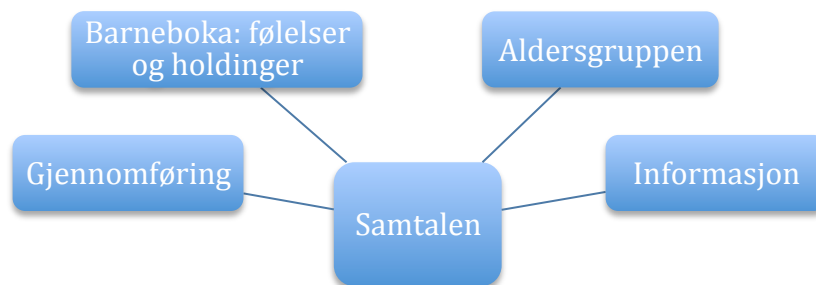
Drøfting

Informantene fremhever flere stammeaspekter og situasjoner i boka som kan åpne for gjenkjennelse hos barn som stammer. Stemshaug (2002) viser til at innholdet i bøker skal gi barn muligheter til å kjenne seg igjen. Gjennom hele barneboka presenteres det personer som

barn kan relatere seg til, som for eksempel foreldre, søsken, pedagog og farfar, og mye av hendelsesforløpet er i barnehagen som for mange barn er et kjent miljø (Stemshaug, 2002). De tanker og følelser Mikkel har underveis i boka kan for mange barn som stammer være noe de selv har opplevd. Hvordan barn som stammer opplever stammingen vil variere (Guitar, 2006), og det vil muligens derfor være individuelt hva hvert barn kan identifisere seg med i boka. Mikkel har også ulike følelsesmessige opplevelser flere steder i boka (Evenshaug & Hallen, 2000), og de henger nøye sammen med følelsene frustrasjon, frykt og sinne, som mange barn som stammer opplever (Guitar, 2006).

6.2 Samtalen med boka som verktøy

I dette hovedpunktet fokuseres det på hvordan boka egner seg til å snakke med barn om stamming. Informantene forteller om samtalen med barnet, hvor boka brukes som utgangspunkt. Det vil i det følgende komme en presentasjon av gjennomføringen av opplegget med boka, og hvordan barneboka egner seg til å snakke med barn som stammer om følelser og holdninger. Videre hvordan boka er tilpasset aldersgruppen som er med i undersøkelsen, og hvilken informasjon informantene fikk av barna etter behandlingsopplegget.

Figur 6: Hovedkategorien samtalen

6.2.1 Gjennomføringen

Det var en av informantene som kjente til boka fra tidligere. Flere av informantene forteller at de har savnet barnebøker som kan brukes sammen med barn som stammer. Alle informantene leste gjennom boka før de begynte å bruke den sammen med barna. Gjennomføringen foregikk over flere undervisningstimer, og informantene forteller at de leste høyt for barnet, kikket på tegningene og hadde relevante spørsmål ved de aktuelle sidene. En av informantene

brakte ikke malen som kunne brukes til boka, men hun hadde relevante spørsmål underveis. Det var derfor bare tre av informantene som brukte malen, og de mente det var en fin veiledning til boka. Flere informanter opplevde at de fikk svar fra barna som var med i undersøkelsen, og informantene forteller at malen var enkel å forholde seg til.

Ja, jeg synes den var veldig bra å ha, det var i hvert fall sånn at jeg fikk svar, stort sett (Informant 4).

Ja, veldig fin å bruke og veldig fin å forholde seg til. Spørsmålene var veldig relevante (Informant 1).

Jeg tenker når man er fersk, er det en veldig fin bok å følge og ha mal til. Det burde de lagt ved (Informant 3).

En informant forteller også om at malen blir generell og at spørsmålene som stilles barna blir like.

Malen blir jo veldig generell, for det er jo veldig like spørsmål til hver ting man kan ta opp, men det gir jo bare rom for å utbrodere litt. Men det hender jo da at når man da utbroderer, så overlapper det kanskje litt for det neste ting som blir tatt opp. Jeg tenker at det får man bare være fleksibel på, sånn er det jo, man vet jo aldri hva man kommer inn på når man begynner å snakke (Informant 3).

Drøfting

Gjennomføringen av behandlingsopplegget var nokså likt hos alle informantene, og det virker som om informantene hadde satt seg godt inn i både boka og malen. Tanken bak malen var at det skulle være en veiledning på hvordan boka kunne brukes, dette fordi boka kan brukes på ulike måter. Barna i undersøkelsen er i ulike aldre og ulike steder i stammeutviklingen (Guitar, 2006), det er derfor en mulighet at spørsmålene ikke var tilpasset alle barna. Informantene opplevde at spørsmålene var relevante, og at de fikk svar fra barna som var med i undersøkelsen. Spørsmålene i malen er muligens for generelle og like, og de kan overlappe hverandre slik det fremheves av en informant. Det må også legges til at man aldri kan forutse hva som vil komme opp, og hvilke retning samtalen tar i en behandlingssituasjon.

Conture (2001) forteller at logopeder må ha egenskaper til å justere behandlingen og være fleksibel.

Det trekkes frem av informantene at det burde vært en mal som tilhørte boka. Det er mulig at logopeder vil ha god nytte av en veiledning som viser hvordan man kan bruke boka, men det kan også påvirke at bruken av boka ville blitt mindre fleksibel. Informantene forteller at de opplevde at det var betydningsfullt å ha en mal som de kunne følge, og som de kunne forholde seg til.

6.2.2 Boka som utgangspunkt; følelser og holdninger

I barneboka opplever Mikkel at det er vanskelig å snakke på grunn av stammingen. Det er følelser som han holder for seg selv. Flere av informantene forteller at boka er en fin innfallsvinkel til å begynne en samtale med barn om stamming.

Jeg synes egentlig den er en fin inngangsport til å begynne og snakke om stammingen (Informant 4).

Den er god som et startpunkt (Informant 3).

Boka tar opp noen av de følelser og holdninger barn som stammer kan oppleve. Det trekkes frem av informantene at boka er et godt utgangspunkt til å snakke om følelser, og ved å bruke en bok i samtale med barn blir det mindre farlig.

Jeg tror boka er et fint utgangspunkt til å få til en fin samtale med eleven, om det følelsesmessige knyttet til stamming, i hvert fall det jeg tenkte når jeg brukte den (Informant 2).

Så er det ikke så fokus på barnet direkte når man snakker om stamming, så kan man heller knytte det til Mikkel som strever. Da blir det ikke så skummelt og farlig, for da snakker vi om en annen en, det kan være en grei første vinkel, og etter hvert kan man snakke om det barnet, hvordan har du det når du stammer (Informant 1).

Holdningen i boka nevnes også av informantene. En informant forteller at boka fint kan brukes på ulike holdninger.

Her har du så mange ulike følelser og holdninger, hans følelser ved matbordet, pedagogen sine holdninger til barnet. Pedagogen og bestefar har to helt forskjellige ender av skalaen. Bestefar virker mer...holdning at, at han bare overkjører han. Veldig fin til å bruke til forskjellige holdninger (Informant 1).

Drøfting

Informantene forteller at det kan være lettere å snakke med barn om deres stamming gjennom en bok. Ved å bruke en bok i samtale med barn som stammer kan man knytte det til personene som er med i boka, som i dette tilfellet er Mikkel. Informantene forteller at boka er en god inngangsport til å snakke med barn om stamming og det følelsesmessige. I henhold til Sheehan (1970) og isfjellmodellen er den største delen av stammingen under overflaten, hvor man finner følelser og holdninger. Modellen er kritisert av Alm (1995), og han viser til at det er individuelle forskjeller blant personer som stammer. Følelser og holdninger blir gjerne mer fremtredende med alderen, og når bevisstheten til stammingen øker (Guitar, 2006). Barna som er med i undersøkelsen er mellom fire til syv år, og det er hos barn en økende utvikling i komplekse følelser i fire til seksårsalderen (Fossen, 2004). I boka kjenner Mikkel på flere følelser barn som stammer kan identifisere seg med. Guitar (2006) forteller at stammingen vil i mange tilfeller påvirke følelsene hos barn. Informantene forteller at de følelsene Mikkel har i boka kan være relevante for barn som stammer.

Guitar (2006) viser til at holdninger er følelser som har blitt en del av personens selvoppfatning. En informant fremhever farfars og pedagogens rolle i boka i forhold til holdninger. De holdningene barn har på stammingen kan muligens være påvirket av barnets foreldre og nære omgivelse (Rustin et al., 2001). Voksenrollen rundt barnet blir viktig, og det er tidligere nevnt at pedagogen i boka kan karakteriseres som en god rollemodell, ved at hun ser Mikkel. De voksne bør være bevisst sin egne rolle rundt barnet som stammer, og Evenshaug & Hallen (2000) forteller at dersom negative reksjoner gjentas kan det sette dype og varige spor hos barnet. Barn som stammer kan muligens gjenkjenne opplevelsene Mikkel har med farfar og pedagogen, og de ulike holdningene de har til Mikkel som stammer. En gjenkjennelse av de ulike rollene i boka kan resultere i en viktig samtale, der hvor man kan få frem nyttig informasjon fra, og om, barnet.

6.2.3 Aldersgruppen fire til syv år

Boka skulle som tidligere omtalt brukes på barn som er mellom fire og syv år, og alle informantene har gjennomført et opplegg med minst ett barn som faller inn under det kriteriet. Vurderingen i forhold til om boka var tilpasset aldersgruppen varierte. Flere av informantene som brukte boka på skoleelever opplevde at de noen steder måtte tilpasse innholdet og supplere med tekst.

Vi måtte gjøre om på littegranne. Også ble jeg nysgjerrig på hvorfor den var laget for barnehagen, da tenkte jeg på en måte at da er den for barnehagebarn. Så har vel kanskje ikke de en kjempebevissthet om at de stammer (Informant 3).

En informant trekker også inn bevisstheten om stamming hos barn som stammer, hvor det fremheves at aldersgruppen for boka bør heller vurderes opp mot bevissthetsnivået til barnet.

Vanskelig å sette en alder på det, for det kommer an på hvor bevisst barnet er. Det kan jo være at en fireåring som er mer bevisst enn hva en femåring er, så jeg tenker at jeg vil nok sett på bevissthetsnivået hos barnet. Ja, det tror jeg at jeg ville gjort (Informant 1).

Flere informantene forteller at boka fint kan være egnet til å brukes sammen med barnehagebarn og elever i første klasse.

Ja, jeg tror den er passe for aldersgruppen, førsteklassinger (Informant 4).

For de yngste barna som stammer, kanskje de fra seks til syv år så tenker jeg den passer veldig bra. Kanskje enda bedre for de som går siste året i barnehage (Informant 2).

En informant forteller at det er ønskelig at det lages en bok som er tilpasset skoleelever i alderen fra syv til elleve år.

Jeg kunne jo ønske at man kunne laget en bok som var tilpasset den aldersgruppen som går littegranne over, som er kanskje fra syv til åtte år opp til ti , elleve kanskje (Informant 2).

Drøfting

Stemshaug (2002) forteller at bøker som brukes sammen med barn bør være tilpasset barnets modningsnivå. En av informantene trekker inn bevisstheten hos barn som stammer som et sentralt moment, og at bevissthetsnivå bør være avgjørende for hvem boka passer for. Det er usikkert hvor tidlig barnet blir bevisst stammingen, men i henhold til Langevin et al. (2010) kan selv små barn vise tegn på at de er bevisst sin egen stamming, og det påvirker barnet negativt. Yairi & Ambrose (2005) forteller at barnets alder, og hvor lenge barnet har stammet vil kunne påvirke bevisstheten om stamming.

Den nevnes av informantene at boka kan brukes til barn i førsteklasse og de eldste barnehagebarna, men at noen av situasjonene måtte tilpasses for flere av de skoleelevene som var med i undersøkelsen. I boka møter man Mikkel på fem år og mye av hendelsesforløpet i boka er i barnehagen, og det er en mulighet at det ikke engasjerer de yngste skoleelevene. Stemshaug (2002) forteller at en bok skal inspirere barn, samt at det skal gi barn en opplevelse og innsikt. Det kan være at dersom Mikkel hadde vært noen år eldre, og at hendelsesforløpet hadde vært på skolen, ville det muligens vært mer inspirerende for skoleelever, og lettere for dem å identifisere seg med Mikkel. Det må også legges til at det er en mulighet at førsteklassinger fint kan relatere seg til barnehagen og det å være fem år. Det kan være vanskelig å sette en aldersgruppe som boka passer best for. I boka står det ikke hvilken aldersgruppe den er egnet for, men i henhold til bokas forlaget er den beregnet for barn som er mellom tre og fem år (Special-pædagogisk forlag).

6.2.4 Informasjon fra barnet

Informantene hadde ulike erfaringer etter gjennomføring når det gjaldt om de hadde fått noe informasjon av barna som de ikke visste fra før. En av informantene forteller at det ikke kom noe ny informasjon fra barnet etter gjennomføringen med boka, mens de andre informantene fikk vite noe av barnet som de ikke hadde hørt tidligere.

Nei, det var det egentlig ikke (Informant 4).

Det var en av informantene som fortalte at de hadde snakket mye om temaene i boka før behandlingsopplegget. Informanten forteller videre at hun fikk vite elevens syn på seg selv og hva han var flink til, når det i boka rettes fokus på hva Mikkel kan gjøre og er god på.

Vi hadde snakket om det før (...) Jo, det som var fint var at jeg fikk vite hva slags syn han hadde på seg selv og hva han var god på også. Det var veldig fint (Informant 3).

En informant forteller at den ene eleven åpnet seg på det bilde hvor Mikkel sitter alene, og alle øynene ser på han. Informanten fikk vite nyttig informasjon som hun tok med videre til lærer, det viste seg at det var noe lærer var klar over, men det ble på dette tidspunktet satt ennå mer fokus rundt det.

Den ene eleven åpnet seg veldig (Informant 2).

Det var en av informantene som brukte boka på et barn som ikke var bevisst sin egen stamming. Informanten forteller at når hun tok stammingen i egen munn, begynte barnet å le, og så rart på informanten.

Okay, sånn kan det faktisk være, at de er så lite bevisst, at de stusser opp når andre stammer at de ikke klarer å relatere det til seg selv. Men ellers var ikke noe nytt, det synes jeg ikke (Informant 1).

Drøfting

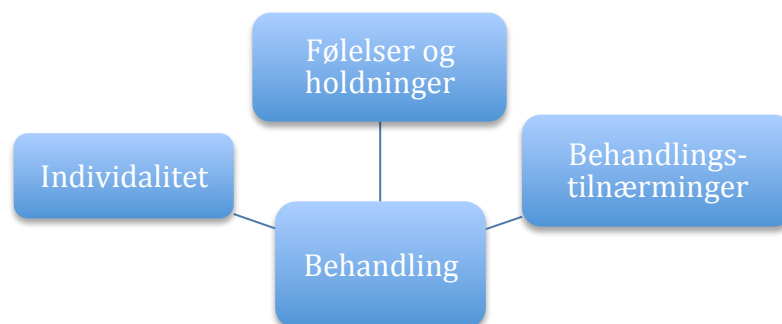
Barn har individuelle livserfaringer, noe barn vil ta med seg når de leser en bok (Slettan, 2010) og det er individuelt hvordan barn opplever stammingen. Barna i undersøkelsen har ulike utgangspunkt i møte med boka om Mikkel, og det kan påvirke hvordan barna identifiserer seg med innholdet i boka. Informantene forteller at det var varierende hvor mye ny informasjon de fikk av barna. Det var en informant som erfarte at eleven identifiserte seg med Mikkel, og satt ord på sine egne følelser. Stemshaug (2002) viser til at innholdet og den opplevelsen boka gir barn kan være en introduksjon til en samtale, hvor det kan gi barn muligheter til å fortelle om egne følelser.

Lite bevissthet om egen stamming og at temaene tidligere hadde vært snakket om trekkes frem av informantene, og det kan være en av grunnene til at få barn som var med i

undersøkelsen satte ord på sin egen stamming. Det må også stilles spørsmålstegn ved innholdet og malen, og om dette var tilpasset alle barna i undersøkelsen, men på en annen side kan boka rette fokus på sentrale og relevante situasjoner om stamming. Barn som stammer er ulike (Guitar, 2006), og barna i undersøkelsen hadde ulike utgangspunkt før behandlingsopplegget.

6.3 Behandling av barn som stammer – en heterogen gruppe

Informantene har ulike tanker om hvordan man kan jobbe med de yngste barna som stammer, det vil i dette kapittelet omhandle behandling av barn som stammer. Det fremheves av informantene at barn som stammer er ulike, og at det vil påvirke behandlingsopplegget. Jeg vil i det følgende presentere individuelle forskjeller, behandling av barn som stammer i forhold til følelser og holdninger, og avslutningsvis direkte- og indirekte behandling.

Figur 7: Hovedkategorien behandling

6.3.1 Individuelle forskjeller hos barn som stammer

Informantene forteller at barn som stammer opplever stammingen på ulike måter, og at det er store individuelle forskjeller også blant de yngste barna.

Det vil jo være individuelt hvordan man opplever stammingen sin, og hva man tenker og føler rundt det. Også har det vel litt med alder og modenhet hos barnet, vil jeg tro (Informant 4).

Det blir så individuelt hvor de er i stammeprosessen (Informant 1).

Flere av informantene fremhever barns bevissthet, og at det er individuelle forskjeller i forhold til hvor bevisst barn er sin egen stamming. Informantene forteller at det ofte er hos de yngste barna hvor bevisstheten om stammingen varierer mest. Barnas egne erfaringer trekkes også frem hos flere av informantene.

Noen har vært veldig bevisste, mens andre er nesten ikke klar over at de stammer, nei, det her er bare noe som er en del av de. Og det har jeg faktisk opplevd (Informant 2).

Yngre barn er sikkert ikke så bevisste på hvordan man snakker, heller, men hvert fall begge de jeg hadde nå sist, de begynte å fortelle meg at, faktisk så stammer jeg (Informant 4).

Det er sikkert barn som har kommet langt ut i stammingen og unngåelsesatferden som også går i barnehagen, men stort sett så har jeg oppfattet at det er barn som ikke helt skjønner hva som skjer, de bare merker at de ikke får sagt det, også blir de irritert (Informant 3).

Drøfting

Denne individualiteten kan påvirke hvordan barn som stammer opplever å bruke boka om Mikkel, og hvordan man arbeider med barn som stammer. Guitar (2006) forteller om den typiske stammeutviklingen. Det er en individuell vanske, og utviklingen er ikke lik for alle barn som stammer (Guitar, 2006; Yairi & Ambrose, 2005). Informantene forteller om individuelle forskjeller blant de yngste barna de har arbeidet med. I møte med et nytt barn vil stammingen arte seg ulikt, og logopedene har en viktig rolle. Logopedene må se barnet med nye øyne når de skal begynne å jobbe med et nytt barn (Guitar, 2006). Den multifaktorielle forklaringsmodellen viser til at de fire hovedfaktorene kan arte seg ulikt hos barn som stammer (Kelman & Nicholas, 2008), og det vil variere i forhold til omfanget av kjernestamming, sekundæratferd og holdninger og følelser (Guitar, 2006). Informantene trekker frem stammeutviklingen, og at det er store variasjoner. Guitar & McCauley (2010) viser til en multifaktoriell kartlegging av barnet, og dette danner et godt grunnlag for et individuelt behandlingsopplegg til barn som stammer.

Det fremheves av informantene at det er individuelle forskjeller i forhold til hvor bevisste de minste barna er sin egen stamming. Yairi & Ambrose (2005) forteller at selv små barn kan

være bevisst sin egen stamming. Negative reaksjoner på stammingen kan forekomme ned i treårsalder (Yairi & Ambrose, 2005). Verbale og non-verbale reaksjoner fra omgivelsene kan påvirke at barn blir mer bevisst på sin egen taleflyt (Christmann & Knudsen, 1991). I arbeid med de yngste barna som stammer er bevisstheten om stammingen et tema som går igjen hos informantene. Det er også et sentralt aspekt i forhold til bruken av boka om Mikkel. Barn som ikke er bevisst sin egen stamming kan muligens ikke relatere seg til innholdet i boka, men på en annen side kan barn høre at deres taleflyt avviker fra andre, men sier ikke noe om det (Rustin et al., 2001). I denne sammenhengen kan boka gi barn en bevisstgjøring på hvordan stamming kan arte seg, og vise at det er andre barn som har samme problematikk.

Barneboka om Mikkel kan være et utgangspunkt for å få barn til å sette ord på sin egen stamming, men det må legges til at det er store individuelle forskjeller blant barn som stammer slik det kommer frem i teorien og fra informantene.

6.3.2 Behandling av barn som stammer; følelser og holdninger

Det varierer i hvilken grad informantene arbeider med følelser og holdninger. Informantene forteller at barn som stammer opplever stammingen på ulike måter, og det vil derfor variere i forhold til hvor mye det arbeides med følelser og holdninger. Flere av informantene forteller at i den grad de arbeider med følelser og holdninger så henger det sammen med alder, modning og bevissthet om egen stammingen.

Begge de to jeg har nå så er det veldig mye følelser og holdninger (Informant 3).

Gutten som jeg leste boka for, han skjønnte ikke helt hva vi egentlig snakket om i forhold til den boka her. Når han gir mer tegn på at han er mer bevisst, så jobber vi litt mer med følelser og holdninger (Informant 1).

Flere av informantene snakket om sin egen rolle som logoped i møte med følelser og holdninger hos barn som stammer. Informantene trekker frem at de forteller barnet at det er mange andre som stammer, det er ikke noe å skamme seg over eller det er ikke farlig, og at barnet er like mye verdt selv om det stammer.

Det jeg foreller til eleven, at når man stammer er ikke det noe å skamme seg over. Når det gjelder de yngste barna, er det nok det jeg snakker mest om, at det er veldig mange andre som stammer, at det ikke er noe å være flau for (Informant 2).

Mens de barna som er bevisst, der snakker vi mye om at det er okay, det er greit, det er ikke farlig. Det er veldig mye fokus på at det er ikke noe skummelt (Informant 1).

Det trekkes også frem av en informant at hun snakker mye med barna om stamming og følelser. To av informantene forteller at det er viktig å arbeide med å bygge opp et positivt selvbilde hos barna.

Det blir jo veldig mye samtale, men vi må jo hele tiden være bevisst på at vi er ikke noe psykolog så vi kan ikke trå over den grensen der, men vi er jo medmennesker. Ja, jeg er opptatt av å ha en positiv holdning og prøve å bygge opp selvbilde og selvtillit (Informant 4).

Drøfting

Rustin et al. (2001) viser til ulike faktorer som påvirker behandlingsopplegget. Alder og hvor lenge stammingen har pågått er sentralt. Alder, modning og bevissthet er momenter som trekkes frem av informantene. Conture (2001) forteller at hvilken behandling som velges, er knyttet mer til stammingens omfang, enn barnets kronologiske alder. Informantene forteller at det varierer hvor mye det arbeides med følelser og holdninger, dette fordi barna er i ulike stadier i stammeutviklingen (Guitar, 2006). Barna som var med i undersøkelsen er i ulike aldre, og det er individuelle forskjeller. Starkweather (1999) understreker at det ikke er et enkelt behandlingsopplegg som passer for alle barn, dette fordi stammingen oppleves på ulike måter.

Informantene reflekterer over egen rolle, og at det arbeides med å bygge opp selvbilde og selvtillit. Conture (2001) viser til ulike egenskaper for å bli en god logoped. Det innebærer blant annet egenskapen varme, hvor det sentrale er å vise at man bryr seg, og barnet får en opplevelse av at det kan være akkurat slik det er. Fossen (2004) forteller at hvordan omgivelsene vurderer barnet kan påvirke barns selvbilde. Ved å gi barnet en bevissthet om at det er like mye verdt slik det er, kan det ha et positivt utslag.

6.3.3 Direkte behandling versus indirekte behandling

Behandlingstilnærmingene direkte og indirekte trekkes frem av informantene. Det er ulike tanker om hvilken tilnærming man skal bruke i forhold til de yngste barn som stammer. Den indirekte behandling fremheves av informantene. Flere av informantene forteller at det i forhold til de yngste barn i mange sammenhenger vil arbeides med foreldre og barnets nære omgivelse. Dette henger nøye sammen med barnas bevissthet om egen stamming.

Barnehagebarn har vel kanskje ikke en kjempebevissthet om at de stammer, så da tenkte jeg, er ikke det mer systemisk. Det er ikke så mye snakk om hvordan de har det og har du hørt at du gjør sånn og sånn og sånn. Det blir jo mer indirekte tiltak, i hvert fall sånn jeg har forstått det i teorien (Informant 3).

Hos førsteklassinger blir det mer indirekte stammebehandling, vi jobber med miljøet rundt barnet (Informant 4).

To av informantene forteller også at de veileder foreldre og barnets nære omgivelse på hvordan stammingen kan oppleves. En av informantene fremhever at foreldre og andre i barnas nære omgivelse veiledes på å være åpne om stammingen og vise at barnet er like verdifullt selv om det stammer.

Er de bevisst så bruker jeg å veilede personalet og foreldre om at de bør være åpne omkring stammingen, og signalisere at barnet er like bra som det er med stamming, som det er uten stamming. Sånn at barna skal få en refleksjon i de andre om at, ja de er okay (Informant 1).

Direkte behandling kommer også frem hos flere av informantene. En informant forteller at hun jobber mest med taleflytteknikker og direkte behandling med eldre barn som stammer. Det vil hos yngre barna arbeides mer indirekte.

Det er mest hos eldre barn vi jobber veldig mye med taleflytteknikker (Informant 4).

Det var en informant som fortalte at hun jobbet mye med flytskapende teknikker, hvor det ble fokusert på at barnet skal få en fin og god taleflyt.

Jeg jobber jo mest med flytskapende teknikker, myk start, forlengelser og rolig tale tempo. Det blir ikke så mye jobbing med det selve følelsesmessige knyttet til stammingen, men jobber med teknikker som går på det å få bedre taleflyt (Informant 2).

Drøfting

Mange av de yngste barna som stammer har spontanbedring (Guitar, 2006; Christmann & Knudsen, 1991), men dersom stammingen vedvarer vil omfanget av stammingen i mange tilfeller øke. Dette er i tråd med den tidligere omtalte stammeutviklingen (Guitar, 2006). Informantene forteller at det varierer i forhold til hvordan det arbeides med de yngste barna som stammer. Lundeberg (1995) viser til at det ikke finnes en klar behandlingsmetode på hvordan man skal arbeide med barn som stammer.

Det skilles mellom behandlingstilnærmingene direkte og indirekte i behandling av barn (Lundeberg, 1995), og informantene forteller at de arbeider mer indirekte, enn direkte med de yngste barna som stammer. Et samarbeid med foreldre er sentralt i den indirekte behandlingen, og ved den direkte tilnærmingen involveres ikke foreldrene i like stor grad (Conture, 2001). Bloodstein (1995) forteller at den direkte behandlingen har blitt mer fremtredende de siste årene, hvor det også brukes på tidlig stamming. Det var en av informantene som fortalte at det arbeides mest med de flytskapende teknikker, som går inn under den direkte tilnærmingen (Guitar, 2006). Det vil i mange sammenhenger være nødvendig med direkte behandling dersom det er stamming i familien, og barnet har flere tegn på stammingen (Botterill et al., 1991).

Informantene fremhever veiledningsaspektet, og det er logopeden som gir veiledningen til foreldre og andre i barnets omgivelse (Lundeberg, 1995). Conture (2001) viser til veiledning, rådgivning og modellering, som er sentralt innenfor den indirekte behandlingen. Åpenhet omkring stammingen, og at de voksne rundt barnet skal signalisere at barnet som stammer er like mye verdt trekkes frem av en informant. Foreldre og barnets omgivelse kan ved å få råd av logoped, dele informasjon og samtale bidra til at miljøet rundt barnet legger til rette for en god utvikling av barnets taleflyt (Conture, 2001).

7 Avslutning

Resultatene ble i forrige kapittel redegjort for og drøftet med utgangspunkt i de tre hovedkategoriene og de 12 underkategoriene. Jeg vil i dette avslutningskapitlet oppsummere funnene i lys av forskningsspørsmålene, for deretter komme med en konklusjon. Avslutningsvis vil det komme en kort presentasjon av veien videre.

7.1 Oppsummering

Problemstillingen for denne oppgave er: *Hvordan vurderer logopedene barneboka "Mikkel - en dreng der stammer" i behandling av barn som stammer*? De fire forskningsspørsmålene som skal besvare problemstillingen ble presentert innledningsvis. Jeg vil i det følgende ta for meg hvert enkelt forskningsspørsmål og oppsummere funnene.

Hvordan er selve boka, i forhold til tekst, bilder og situasjoner?

Undersøkelsen viste at logopedene vurderte det visuelle og verbale positivt, men det stilles spørsmålstegn ved at tegningene er i for få farger i forhold til hva forsiden innbød til. Farfars rolle i boka frembringer reaksjoner hos logopedene, men det er flere situasjoner i boka som er informative og viktige, med sentrale og relevante aspekter ved stamming. Situasjonene i boka vil mange barn som stammer kunne identifisere seg med, det er mye som er en kjent problematikk.

Det er mye av hendelsesforløpet som finner sted i barnehagen og hovedpersonen er fem år. Boka måtte tilpasses for noen av skoleelevene, og bokas forlag foreslår aldersgruppen tre til fem år. Bevisstheten om egen stamming hos de yngste barna varierer, det er individuelle forskjeller, men det er mye som indikerer at boka passer for de eldste barnehagebarna og førsteklassinger.

Hvordan kan boka være et utgangspunkt for barn som stammer til å sette ord på sine egne følelser og holdninger?

Følelser og holdninger til stammingen øker med alderen (Guitar, 2006). Det er individuelt hvordan barn opplever stammingen, og barn vil derfor ha ulike forutsetninger i møte med boka om Mikkel. Boka er et godt utgangspunkt til å snakke med barn om følelser og

holdninger, ved at stammingen kan knyttes til Mikkel som strever. Det blir mindre farlig når det kan relateres til en annen person, og et godt utgangspunkt for barn som stammer til å sette ord på sine egne tanker og følelser. Mikkel sine følelser er relevante for barn som stammer, og det gjenspeiler mye av det som er skrevet i stammeteorien.

Voksenrollen og deres holdninger spiller en viktig rolle for hvordan barn opplever stammingen. Farfar og pedagogen har to ulike holdninger til Mikkels stamming i boka. Pedagogen er en god rollemodell, hun ser Mikkel. Farfar overkjører Mikkel, og forstår ikke hvordan det er å stamme. Barn som stammer kan oppleve begge voksenrollene og de ulike holdningene. Dette kan danne grunnlag for en viktig samtale, hvor barn som stammer kan sette ord på sin egne opplevelser.

Hvordan kan boka være et utgangspunkt til å snakke om generelle trekk ved stamming?

Ytringen ”ordene sitter fast nede i halsen” forklarer en blokkering på en god måte, og et godt utgangspunkt for barn til å sette ord på sin egen stamming. Ved at boka skriver inn stammingen gir det mulighet for logopedene til å ta stammingen i egen munn, men det er få steder i boka hvor dette er gjort, og det er bare repetisjoner som er skrevet inn.

Kjernestammingen, med repetisjoner og forlengelser, er de første karakteristiske trekk på stammingen hos barn (Guitar, 2006). Barneboka burde hatt flere eksempler på stamming, for å vise hvordan stammingen kan arte seg. Dette for å kunne gi et bedre og bredere utgangspunkt for barn som stammer til å identifisere egen stamming. Unngåelsesatferden kommer ikke tydelig frem, selv om boka fremhever en situasjon som kan karakteriseres som en unngåelsesatferd. Boka setter fokus på at barn som stammer kan unngå å ville prate på grunn av stammingen.

Hvordan arbeides det med de yngste barna som stammer?

Det jobbes mest indirekte med de yngste barna som stammer. Stammingen arter seg ulikt, og hvor bevisst barnet er sin egen stamming vil påvirke behandlingsopplegget. Dersom barnet ikke er bevisst, arbeides det mer indirekte. Selv små barn kan være bevisst stammingen (Yairi & Ambrose, 2005). Det variere hvor mye det arbeides med følelser og holdninger, og det arbeides lite med flytskapende teknikker.

Stammingen kan påvirke hvordan barnet ser på seg selv, og logopeden har en viktig rolle her. Barn som stammer må få en opplevelse av at det er like mye verdt selv om det stammer. Logopedene fokuserer på å bygge opp et positivt selvbilde hos barn som stammer. Veiledning til foreldre og barns nære omgivelse er en sentral del av logopedens arbeidsoppgave, og det kan bidra til en god utvikling av barnets taleflyt.

7.1.1 Konklusjon

Logopedene som er med i undersøkelsen sier at bøker kan brukes sammen med barn som stammer. Bøker er en fin innfallsvinkel til å snakke med barn om stamming. ”Mikkel - en dreng der stammer” tar opp noen karakteristiske stammetrekk og følelser og holdninger. Barn kan identifisere seg med Mikkel, de ulike situasjonene og de følelsesmessige reaksjonene på egen stamming. Dette er kjent for mange barn som stammer. De yngste barna som stammer er en heterogen gruppe, barns erfaring og opplevelse av boka om Mikkel vil variere i forhold til hvor de er i stammeutviklingen (Guitar, 2006). En logoped fikk nyttig informasjon om barnet etter gjennomføring av behandlingsopplegget. Det burde ligge ved en mal som tilhører boka, og som kan veilede leseren på hvordan boka kan brukes. Innholdet måtte tilpasses for skoleelever. En bok som tar for seg mye av den samme stammeproblematikken, men der situasjoner og tekst er tilpasset barn som er noen år eldre, kan være nyttig, og det er et ønske blant logopedene. Logopedene jobber mest indirekte, men den direkte behandlingen vil i flere sammenhenger være nødvendig (Botterill et al., 1991). Det er vanskelig å fastslå hvilket behandlingsopplegg som passer best for hvert enkelt barn, men det viktige er at hvert barn får et individuelt behandlingsopplegg (Starkweather, 1999).

7.2 Veien videre

Boka er ikke oversatt til norsk, og det er i Norge få barnebøker som kan brukes sammen med barn som stammer. Forfatteren Anny Gosvig forteller at grunnen til at de har skrevet boka er fordi det er få opplesningsbøker for de yngste barna. Boka tar opp følelser og holdninger som det kan være viktig å snakke med barn om, og det blir mindre farlig å gjøre det gjennom en bok. Barneboka kan være et godt materiell, og et godt utgangspunkt for en samtale med barn om stamming. Bøker kan fint brukes sammen med barn som stammer, og i Norge finnes det ikke et slikt materiale, og det bør vurderes om boka om Mikkel burde oversettes til norsk.

Litteraturliste

- Alm, P. (1995). *Stamming. Om stamningens orsaker och behandling, och om hur man själv kan arbeta med sin stamning*. Borås: Natur och Kultur.
- Befring, E. (2002). *Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Oslo: Samlaget.
- Bloodstein, O. (1995). *A Handbook on Stuttering*. London: Chapman & Hall.
- Botterill, W., Kelman, E., & Rustin, L. (1991). Parents and Their Pre-School Stuttering Child. I L. Rustin (Red.), *Parents, Families and the Stuttering Child*. (s. 59-71). Kibworth: Far Communications.
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2012). Introduksjon. I S. Brinkmann, & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. (s. 11-16). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Christmann, H., & Knudsen, P. F. (1991). *Forebyggelse af stammen*. Herning: Special-pædagogisk forlag.
- Clark, C. E., Conture, E. G., Frankel, C. B., & Walden, T. A. (2012). Communicative and psychological dimensions of the KiddyCAT. *Journal of Communication Disorder*, 45(3), 223-234.
- Conture, E. G. (2001). *Stuttering. Its Nature, Diagnosis, and Treatment*. Boston: Allyn & Bacon.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research 3e*. Los Angeles: Sage Publications.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode- en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Erbs, S., Gosvig, A., & Jordan, A. P. (1992). *Mikkel - en dreng der stammer*. Danmark: Special-pædagogisk forlag.
- Evenshaug, O., & Hallen, D. (2000). *Barne- og ungdomspsykologi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fossen, A. (2004). *Snakk med barn om følelser. En fellesskapsbok for voksne og barn*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). *Educational Research. An Introduction*. Boston: Pearson Education.
- Guitar, B. (2006). *Stuttering. An Integrated Approach to Its Nature and Treatment*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

- Guitar, B., & McCauley, R. (2010). *Treatment of Stuttering. Established and Emerging Interventions*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Harrison, E., Onslow, M., & Rousseau, I. (2007). Lidcombe Program 2007: Clinical Tales and Clinical Trials. I E. G. Conture, & R. F. Curlee (Red.), *Stuttering and Related Disorders of Fluency*. (s. 55-75). New York: Thieme Medical Publishers.
- Hartelius, L. (2008). Klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa: ICF-perspektivet inom logopedi. I L. Hartelius, U. Nettelbladt, & B. Hammarberg (Red.), *Logopedi*. (s. 113-121) Lund: Studentlitteratur.
- Hoven, G. (2002). Lek for alle barn? I Sjøvik, P. (Red.), *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i førskoleutdanningen*. (s. 221-242). Oslo: Universitetsforlaget.
- Høigård, A. (2004). *Barns språkutvikling. Muntlig og skriftlig*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kalinowski, J. S., & Saltuklaroglu, T. (2006). *Stuttering*. San Diego: Plural Publishing.
- Kefalianos, E., Onslow, M., Block, S., Menzies, R., & Reilly, S. (2012). Early stuttering, temperament and anxiety: Two hypotheses. *Journal of Fluency Disorder*, 37(3), 151-163.
- Kelman, E., & Nicholas, A. (2008). *Practical Intervention for Early Childhood Stammering. Palin PCI Approach*. Milton Keynes: Speechmark Publishing.
- Kuster, J., & Andrews, L. (2000). A Picture Is Worth One Thousand Words. hentet 23. mars 2013, fra <http://www.mnsu.edu/comdis/ISAD3/papers/kuster.html>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2012). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Langevin, M., Packman, A., & Onslow, M. (2010). Parent perceptions of the impact of stuttering on their preschoolers and themselves. *Journal of Communication Disorder*, 43(5), 407-423.
- Lundeberg, A. (1995). *Stammande barn. En bok till dig med ett stammande barn i din närhet*. Stockholm: Liber Utbildning.
- Maxwell, J. A. (1992). Understanding and Validity in Qualitative Research. *Harvard Educational Review*, 62(3), 279-300.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self & Society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- NESH. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. De nasjonale forskningsetiske komiteer.
- NLL. (2009). Yrkesetiske retningslinjer. Hentet 23. april 2013, fra NLL <http://www.norsklogopedlag.no/om-nll/yrkesetikk>

- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasesstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Richels, C. G., & Conture, E. G. (2007) An Indirect Treatment Approach for Early Intervention for Childhood Stuttering. I E. G. Conture, & R. F. Curlee (Red.), *Stuttering and Related Disorders of Fluency*. (s. 76-99). New York: Thieme Medical Publishers.
- Rommetveit, R. (1966). *Ego i moderne psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rustin, L., Botterill, W., & Kelman, E. (1996) *Assessment and Therapy for Young Dysfluent Children. Family Interaction*. London: Whurr Publishers.
- Rustin, L., Cook, F., Botterill, W., Hughes, C., & Kelman, E. (2001). *Stammering. A Practical Guide for Teachers and Other Professionals*. London: David Fulton Publishers Ltd.
- Rygvold, A.-L. (2008). Språk- og talevansker. I A.-L. Rygvold, & T. Ogden (Red.), *Innføring i spesialpedagogikk* (s. 212-254). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Shapiro, D. A. (2011). *Stuttering intervention. A Collaborative Journey to Fluency Freedom*. Texas: PRO-ED.
- Sheehan, J. G. (1970). Role-conflict theory. I J. G. Sheehan (Red.), *Stuttering: research and therapy*. (s. 4-34). New York: Harper and Row.
- Sjøvik, P. (2002). Språk- og samspillvansker hos barn i førskolealderen. I P. Sjøvik, (Red.), *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i førskoleutdanningen*. (s. 165-193). Oslo: Universitetsforlaget.
- Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2005). *Skolen som læringsarena. Selvoppfatning, motivasjon og læring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Slettan, S. (2010). *Inn i barnelitteraturen. Artiklar om bøker for barn og unge*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Special-pædagogisk forlag. Mikkel – en dreng der stammer. Hentet 26. mars 2013, fra Special-pædagogisk forlag <http://www.spf-herning.dk/product/mikkel-en-dreng-der-stammer-3643/>
- StammeringCentre.org. (2013). What causes stammering? Hentet 23. mars 2013, fra StammeringCentre.org <http://www.stammeringcentre.org/what-causes-it>
- Starkweather, C. W. (1999). The Effectiveness of Stuttering Therapy: An Issue for Science? I N. B. Ratner, & E. C. Healey (Red.), *Stuttering research and practice: Bridging the Gap*. (s. 231-244). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Starkweather, C. W., & Givens - Ackerman, J. (1997). *Stuttering*. Texas: PRO-ED.

- Starkweather C. W., & Gottwald, S. R. (1990). The demands and capacities model II: Clinical Applications. *Journal of Fluency Disorders*, 15(3), 143-157.
- Stemshaug, M. (2002). Bruk av leketøy, materiell og bøker. I P. Sjøvik, (Red.), *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i førskoleutdanningen*. (s. 243-266). Oslo: Universitetsforlaget.
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2012). Intervjuet. Samtalen som forskningsmetode. I S. Brinkmann, & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. (s. 17-45). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tetzchner, S. V. (2000). *Utviklingspsykologi. Barne- og ungdomsalderen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Vanryckeghem, M., Brutten, G. J. & Hernandez, L. M. (2005). A comparative investigation of the speech-associated attitude of preschool and kindergarten children who do and do not stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 30(4), 307-318.
- Ward, D. (2006). *Stuttering and Cluttering. Frameworks for understanding and treatment*. Hove: Psychology Press.
- WHO. (2007). International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision, Version for 2007. Hentet 21. mars 2013, fra WHO <http://apps.who.int/classifications/apps/icd/icd10online2007/index.htm?gr47.htm>
- Williams, D. F. (2006). *Stuttering recovery. Personal and Empirical Perspectives*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Yairi, E., & Ambrose, N. G (2005). *Early Childhood Stuttering. For Clinicians by Clinicians*. Austin: PRO-ED.

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i masterprosjekt

Hei.

Mitt navn er Marianne Løwe og jeg studerer logopedi ved Institutt for Spesialpedagogikk på Universitetet i Oslo. Jeg holder fortiden på med min masteroppgave. I den forbindelse er jeg interessert i å komme i kontakt med logopeder som jobber med barn mellom fire til syv år som stammer.

I min masteroppgave ønsker jeg å finne ut hvordan logopeder vurderer den danske barneboka ”Mikkel - en dreng der stammer ” i behandling av barn som stammer. Vedlagt finner du er presentasjon av barneboka. Dersom du ønsker å delta i denne undersøkelsen vil barneboka og en mal på hvordan du kan bruke boka bli sendt til deg per post. Det er ønskelig at boka brukes på minimum et barn, gjerne på flere barn dersom du har mulighet til det, over en periode på to til tre ganger. Etter du har brukt boka håper jeg du vil være med å dele dine tanker og erfaringer gjennom et intervju. Tid og sted for intervjuet kan vi avtale nærmere. Intervjuene vil behandles konfidensielt og informasjonen vil bli anonymisert. Intervjuet vil bli tatt opp av et teknisk opptaksutstyr og slettes rett etter prosjektets avslutning. Det er frivillig å delta i undersøkelsen, og du kan trekke deg til enhver tid dersom det er ønskelig. Jeg håper du kunne tenke deg å delta i denne undersøkelsen. Dersom du er interessert i å delta eller har noen spørsmål angående undersøkelsen send meg gjerne en e-post på: marialow@student.uv.uio.no eller ring meg på telefon: 95960792

Vennlig hilsen

Marianne Løwe

Vedlegg

Presentasjon av boka: ”Mikkel - en dreng der stammer”

”Mikkel - en dreng der stammer” er en dansk barnebok som er skrevet av: Sine Erbs, Anny Gosvig og Anne Pia Jordan. Den er gitt ut av Special-pædagogisk forlag.

I barneboka møter man Mikkel på fem år. Han kan mange ting, men noen ganger glemmer han det. Og det er når han stammer. Daglig kommer Mikkel i situasjoner hvor han føler at han kommer til kort. Han opplever at det er vanskelig å prate på grunn av stammingen og komme til ordet når andre snakker. Det gjør han både redd og irritert, og slike følelser beholder han for seg selv. Barneboka beskriver noen av følelsene barn som stammer kan oppleve i deres hverdag.

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Innledende spørsmål	<p>Hvor lenge har du arbeidet som logoped?</p> <p>Hvilken aldersgruppe arbeider du med?</p> <p>Hvor lenge har du arbeidet med barn som stammer?</p> <p>Hvordan holder du deg faglig oppdatert?</p>
Boka og malen	<p>Brukke du malen? Hvis ja; Hvilke erfaringer sitter du igjen med?</p> <p>Har du tidligere brukt boka Mikkel en dreng der stammer?</p> <p>Hvordan satt du deg inn i boka?</p> <p>Hvordan brukte du boka sammen med barnet?</p> <p>Hvordan var ditt førsteinntrykk av boka?</p> <p>Hvilke tanker gjorde du deg rundt; situasjonene, teksten og tegningene i boka?</p> <p>Hvordan synes du tekst og tegninger samsvarer?</p> <p>Var det noe i boka som du likte ekstra godt?</p> <p>Er det noe i boka som du skulle ønske var annerledes?</p>

<p>Følelser og holdninger i behandling av barn som stammer</p>	<p>Hva legger du i begrepene følelser og holdninger i arbeidet med barn som stammer?</p> <p>I hvilken grad arbeider du med følelser og holdninger med de yngste barn som stammer?</p> <p>Hvordan opplevde du boken som et utgangspunkt til å snakke om følelser og holdninger med barn som stammer?</p>
<p>Trekk ved stamming</p>	<p>I hvilken grad arbeider du med kjernestamming hos førskolebarn/de yngste eleven?</p> <p>Hvordan opplevde du boka som et utgangspunkt til å snakke om generelle trekk ved stamming, som for eksempel repetisjoner og unngåelsesatferd?</p>
<p>Refleksjoner etter gjennomføring av boka</p>	<p>Var det noe informasjon du fikk av barnet som du ikke viste fra før?</p> <p>Fikk du noe informasjon av barnet som kan brukes til videre behandling?</p> <p>Hvordan vil du beskrive bruken av boka; hva har du fått ut av det?</p> <p>Hvordan var boka tilpasset barnets alder?</p>

Avslutningsvis:

Er det noe du vil tilføye eller noe du ønsker å fortelle mer om?

Vedlegg 3: Malen

Barneboka ”Mikkel - en dreng der stammer” i behandling med barn som stammer

”Mikkel - en dreng der stammer” er en barnebok med 19 sider. Side 18 til 19 er rettet mot de voksne.

Jeg har skrevet en mal med spørsmål til utvalgte sider hvor du først finner sidetall, og en oppsummering av det mest sentrale fra disse sidene. Deretter aktuelle spørsmål for å få til en samtale om stamming. Dersom barnet svarer ja på spørsmålet, har jeg skrevet oppfølgingsspørsmål som for eksempel hva hendte da. Det er ønskelig at man bruker malen slavisk, men det er også mulig å tilpasse spørsmålene og bruken av boka etter barnas alder og stammeutvikling.

Hovedaspektet i masterprosjektet er følelser og holdninger, men i barneboka finner man også andre sentrale trekk ved stamming. Mikkel har blant annet gjentakelser og tegn til unngåelsesatferd ved at han unngår å snakke i ulike situasjoner.

Side 2 – 3: Her møter man Mikkel på fem år og han kan mange ting. Noen ganger glemmer han det, og det er når han stammer.

- ❖ Du kan også mange ting. Hva kan du?
- ❖ Har du noen gang glemt at du kan mange ting? **Svarer barnet ja**, hva hendte da?

Side 4 – 5: Mikkel spiser mat sammen med familien og sitter og tenker på hvem som skal følge han til barnehagen, men det er for vanskelig å spørre. Det er best å la de andre prate.

- ❖ Mikkel synes det kan være vanskelig å spørre. Har det hendt at du synes det kan være vanskelig å spørre om noe? **Svarer barnet ja**, hva hendte da?
- ❖ Mikkel synes det er best å la de andre prate. Er det noen steder du synes det er best å la andre snakke? (for eksempel når du spiser middag, samlingsstund/i timen, når du leker i barnehagen/ har friminutt) **Svarer barnet ja**, hvilke steder er det?

Side 6 – 7: Mikkel og alle barna sitter i hyggeklubben. Mikkel vil fortelle, men alle de andre barn prater.

- ❖ Har det hendt at du synes det kan være vanskelig å si noe når det er mange andre barn/elever som snakker? **Svarer barnet ja**; hva gjorde du da?

Side 8: Ordene sitter fast nede i halsen, og de vil ikke ut. Mikkel får våte hender og blir rød i ansiktet, og nede i magen gjør det nesten vondt. Han føler at alle barna ser på han.

- ❖ Har ordene noen gang sittet fast nede i halsen? **Svarer barnet ja**; hva gjorde du da?
- ❖ Mikkel blir våt i hendene og rød i ansikt. Har du blitt våt i hendene eller rød i ansiktet når det skjer noe med snakkingen? **Svarer barnet ja**; hva hendte da? **Svarer barnet nei**; har det hendt noe annet med deg når det skjer noe med snakkingen?
- ❖ Nede i magen til Mikkel gjør det nesten vondt og han føler at alle barna ser på han. Har du noen gang fått vondt i magen før du skal snakke? **Svarer barnet ja**; hva hendte da?

Side 10 – 11: Ordene setter seg fast i halsen og Mikkel hopper over ordene. De andre barna spør hvorfor snakker du sånn? Det gjør jeg bare...svarer Mikkel.

- ❖ Er det noen som har spurt noe om snakkingen din? **Svarer barnet ja**; hva gjorde du da?

Side 12 – 13: Mikkel sin farfar kommer for å hente han. ”Jeg-jeg-jeg ko-kommer nå” roper Mikkel.

Ta gjerne stammingen i egen munn. For eksempel. I boka sier Mikkel: ”jeg-jeg-jeg ko-kommer nå”

- ❖ Har det hendt at det skjer med snakkingen din også? **Svarer barnet ja**; hvordan synes du det var?

Side 14 - 15: Mikkel forteller om at han har lekt på lekeplassen i barnehagen. Farfar ber Mikkel ta det rolig når han snakker, og sier at han har god tid. Mikkel blir da sur og lei seg og lurer på om det er fordi ordene noen ganger sitter fast ned i halsen. Da vil ikke Mikkel fortelle mer.

- ❖ Har du noen gang blitt sur eller lei deg fordi noen har sagt noe om snakkingen din? **Svarer barnet ja**; hva hendte da?

Vedlegg 4: Barneboka; ”Mikkel – en dreng der stammer”

